

II RIIGIKOGU

4. istungjärk.

Protokoll nr. 108 (11).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 23. mail 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 78 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: töö-hoolekandemi-
nister **Chr. Kaarna**, sõjaminister **O. Am-
berg**, haridusminister **H. Rahamägi**, hari-
dusministeeriumi kooliosakonna juhataja
G. Ollik.

Päewakord:

1. Tsiwiil-kohtupidamise seaduse üht-
lustamise seadus — III lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **J. Jaakson**.

2. Awalikkude raamatukogude seadus
— III lugemisel.

Hariduskommissjoni aruandja **H. Bauer**.

3. Riigi- ja omawalitsuste teenijate
pensioni-seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja
L. Johanson.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnis-
son**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**,
wahepeal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

Juhataja **J. Tõnisson**: Awan
Riigikogu koosoleku. Riigikogu on päe-
wakorra eelmisel koosolekul kindlaks
määranud.

Enne kui päewakorra juurde minna
on sõna sekretääril teadaandmiseks.

1. Teadaandmine
kohtuministri esi-
tise kohta Riigi-
kogu liigete **Jo-
hannes Sillen-
berg'i** ja **Jaan
Waher'i** wahialla-
jätmise asjus.

Sekretäär **T.
Kalbus**: 22. mail on
tulnud Riigikogu juha-
tusele kohtuministri
poolt esitis, kus teata-
takse, et Riigikogu
liikmed **Johannes Sil-
lenberg** ja **Jaan Waher**
on uue nuhtlusseaduse

§ 102 põhjal wastutusele wõetud ja palu-
takse luba neid wahi alla jätta. Tähen-
datud esitis on Riigikogu juhatuse poolt
antud koosseisu komisjoni.

2. Tsiwiil-kohtu-
pidamise seaduse
ühtlustamise sea-
dus — III luge-
misel.

(Üldkommiss-
joni aruandja **J.
Jaakson** kannab
ette jaeraldihää-
letamisel wõet-
takse wastu näh-
tawa enamusega pealkiri ja
§§ 1—3):

Tsiwiil-kohtupidamise seaduse ühtlus-
tamise seadus.

§ 1. Tsiwiil-kohtupidamise seaduse
§§ 1799—2097 pannakse maksma ka Pet-
serimaal ja Naroowa-tagusel maa-alal.

§ 2. Kõigil neil juhtumistel, kus nime-
tatud paragrahwides räägitakse Balti
erasedusest ja kohalikkudest talurahwa-
seadustest, tuleb Petserimaal ja Naroowa-
tagusel maa-alal wastawalt tarwitada seal
maksmaid tsiwiil-seaduse määrusi.

§ 3. Käesolew seadus ei muuda nende
asjade kohtualluwust, mis kohtutele on
esitatud enne selle seaduse maksmahak-
kamist.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõ-
puhääletamisele. (Hääletatakse.)
Nähtawa enamusega on sea-
dus lõpuhääletamisel wastu
wõetud.

3. Awalikkude **L. Raudkepp** (krst.):
raamatukogude
seadus —
III lugemisel.

Härra rkl. Ast arwab, et
tuleb ära jätta see punkt,
wõi paragrahw, milles
juttu on sellest, et ilma-
aegu piiratakse raamatukogude wabadust,
raamatute muretsemise wabadust, selle
läbi, et kõlbluswastane kirjandus ei peaks
aset leidma raamatukogus. Ma ei tea, mis-
pärast see näiteks härra Ast'ile nii tähtis
punkt on. Härra Ast arwas, et see üle-
mata tähtis olewat kristlastele. Muidugi
on tema tähtis, aga meie seda küsimust
esile ei toonud, waid siin, niipalju kui
mina aru saan, on toimetatud täielises
kokkukõlas meie põhiseadusega, mille
wäljatöötamisel igatahes härra Ast kaas-
tegew oli. Põhiseaduse § 13-as on öeldud,
et sõnawabadust wõib piirata sel juhtu-
misel, kui seda nõuawad riikluse ja kõlb-
luse huwid. Nii ei ole siin midagi iseära-
likku selles raamatukogude seaduse para-
grahwis, waid see on põhimõttelikult

kokkukõlas põhiseadusega, mille väljatöötamisel, kui ma ei eksi, sotsiaaldemokraatlik rühm kõige silmapaistvamalt osa mängis. Praegusel juhtumisel on härra Ast toimetanud nii, nagu mütholoogiline kuju kreeklaste juures, Kroonus, kes oma lapsi alla neelas. (M. Martna, sd.: Kas ta kõik ära söi wõi jäi mõni järele?) Mõnikord on just pahemalt poolt iseäraliseks tarwiduseks saanud ette heita mõnele rühmale Riigikogus, et ta olewat wariseerlik. Pea igas taskus on see sõna walmis. Ma tuletaksin meelde, et niisuguse argumenteerimisega mitte kaugele ei saada ja kui siin raamatukogudest jutt on, siis soowitaksin mina härra Ast'ile, et tema endale muretseks „Loogika raamatu“ ja loeks sealt, mis seisab argumenteerimise kohta isikute järele ja kaudu. See on kõige nõrgem argumenteerimise wiis, kui näiteks nimetatakse inimesi wariseerideks ja arwatakse, et kõik, mis need inimesed ette toowad, olewat juba sellepärast wastuwõtmata, et need isikud, kõneleja arwamise järele, wariseerid on. Teiest küljest, et kõneleja enese arwamine õige olewat sellepärast, et isik kuulub niisugusesse erakonda, mis oma iseäraliseks sihiks on seadnud wabaduse eest välja astuda. Ma tuletaksin üht asja meelde, et täiesti konkreet olla, kuidas oli lugu sellega, kui sealtpoolt, kus härrad Gustawson ja Piiskar istuwad, kes minule wahelhüüdeid tegid, minewal korral, kui piltlikult öeldud — taheti teha musta katelt hõbewalgeks. See käis kommunistide kohta. Kui must katel ise ütles: „Ei, ma olen ikkagi must“, siis öeldi sealtpoolt, et see on prowokatsioon: kuidas wõib must katel ta enda sõnade järele must olla, kuna meie ometi ütleme, et ta walge on? Kas seda ei wõi ka mitte nihutada sellele pinnale, kus wariseeridest juttu on? Ei wõi praeguses küsimuses mitte selle peale välja minna, et etteheiteid teha neile, kes rahwa kõlblist elu kaitsewad, et nemad wariseerid on. See on üks kõigenõrgematest argumenteerimise wiisidest. Igaüks, kes rahwa elu tähele on pannud, peab ütleva, et rahwas saab oma maitsega kirjanduslikkudest teostest hoopis teisiti aru, kui intelligent inimene, kui näiteks härra Ast ja meie kõik, kus meie waatleme esteetilisi tüüpe, seal näeb lihtnimene otsekoheseid eeskujusid. Lihtnimene argumenteerib nii, et kui juba arenenud ja haritud mehed, härra Ast on ju ka kirjanik, kui juba nemad sarnaseid

asju kirjeldawad, nemad on ju targemad, miks siis nemad, rahwas, seda ei wõi teha? Nii abstraktselt ei saa waadata kirjanduse wabaduse peale. Siin peame meie ikkagi asuma kaswatajate seisukohale ja sellega on sotsiaaldemokraadid meiega wist täiesti ühes nõus, et rahwa kõlblust tuleb igate pidi tõsta ja mingisuguse kolli kartmist selles paragrahwis praegusel juhtumisel ei wõi olla. Igaüks, kes Eesti rahwast armastab, on igatahes selle paragrahwi poolt, nii nagu ta komisjoni poolt on wastu wõetud.

L. Johanson (sd.): II lugemisel mina ja III lugemisel ka minu parteikaaslane Ast juhtisime tähelepanu selle peale, kui raske on ära määrata, missugune on õieti kõlbluswastane kirjatöö ja missugune mitte. Ühtlasi tähendasime ka selle peale, et ei ole sarnast asutust, kellele oleks selleks tarwilik mõõdupuu. Nüüd oleks loomulik olnud, kui härra Raudkepp, kes nähtawasti selle paragrahwi kaitsemise oma eriülesandeks on teinud, oleks katsunud näidata seda paragrahwi, kuidas üldse wõimalik on selgitada, mis tema all mõeldakse ja mis sellega kätte taetakse saada. Härra Raudkepp läks kõrwale ainest. Ta kõneles sootu teistest asjadest, alates põhiseadusega ja lõpetades laste söömisega. Härra Raudkepp leiab, et käesolew paragrahw on põhiseadusega kokkukõlas, sest et ka põhiseaduses on ette nähtud sõnawabaduse piiramine teatud eesmärgiga. Kuid kas on raamatukogude seadus sõnawabaduse piiramise seadus? Kui on tarwis sõnawabadust piirata, siis antakse selleks eriseadus välja. Wõib olla antakse ka meil Eestis välja mingisugune seadus pornograafilise kirjanduse wastu wõitlemiseks ja kõrwaldamiseks. Teatawasti on sellekohane rahwuswaheline leping sõlmitud. Kuid käesolewa seaduse ülesanne ei ole sõnawabaduse piiramine, seda peaks ka härra Raudkepp tunnistama, waid koguni selle wastu trükisõna rahwa sekka wiimine on tema ülesanne. Härra Raudkepp'i wõrdlus lastesöömisega ei kannata mingisugust arwustust välja, sest ta on täiesti wildak. Kuid härra Raudkepp'i seletus andis siiski selgust, mis õieti kätte tahetakse saada. Härra Raudkepp ütles kõne lõpus umbes seda, et rahwas ei saa esteetilisest tööst aru, millest intelligent inimene aru saab. (W. Linnamägi, krst.: Täiesti õige.) Mida intelligent inimene hindab kui esteet-

tilist tööd, sellest rahwas aru ei saawat. Loomulik järelalus sellest, et esteetilisi nõudeid rahuldawad tööd tuleksid kõr-wale jätta ja rahwast tuleb sarnastest töö-dest eemal hoida. Esteetiline mõõdupuu tuleb kõrwalte jätta raamatuid, kirjandust kritiseerides. Tahetakse hinnata mingist muust seisukohast. Kui mingisugusel kõr-walisel põhjusel loetakse mõne isiku, mõne kildkonna, wõi mõne seisuse poolt osa kirjandust kõlbluswastaseks, siis selle tagajärg oleks, et kõige labasemad tööd wõiwad rahwale kättesaadawad olla, aga kõik kunstteosed peaksid kõrwalte jääma. Meil on mõnelt poolt nimetatud kõlblus-wastaseks kirjanduseks just seda, mis siiski kõige enam esteetilistele nõuetele wastaw, mida meie kirjanduses paremateks loetakse, wõtame kas wõi Suits'u luuletused, mille peale ma juba II lugemisel tähendasin. Üks osa waimulikkudest peab meie uuemat kirjandust kõlbluswastaseks. Wõtame näiteks Under'i luuletused. (W. Linnamägi, krst.: Teie olete ka Under'i austaja?) Mis puutub Under'isse, siis on ta üks kõige parem naisluuletaja Eestis.

Juhataja J. Tõnisson: Palun neid waidlusi nii kateedrilte, kui ka koh-tadelt mitte jätkata.

L. Johanson (sd.): Käesolewat pa-ragrahwi arwustades on tarwis näitusi ette tuua, kuhu see paragrahw wälja wiib.

Edasi — ei tohiks lugeda siis enam Tammsaar'e „Pikad sammud“ ja teisi töid. Nad on ometi tunnistatud mõnelt poolt kõlbluswastaseks. Mis siis järele jääb? Öeldakse, piibel jääb järele. Ometi on piibel ka üks kõlbluswastasematest raamatutest. Wõtame temalt näiteks koha, kus Israeli rahwas maha löid wilist-lased kõigi nende naiste ja lastega, mille kohta üteldakse, et see Jumala meelepä-rane tegu on. Ja nii on seal palju kõlblus-wastaseid kohti, erootilisest küljest rääkimata, mis nii wäga wanas testamendis esile kipub. Piiblis on ka wäga palju head, näiteks uues testamendis, aga wanas testamendis on peaaegu iga lehe-külje peal ka kõlbluswastast. Ja seda ometi soowitate rahwa kätte anda.

Mis puutub lastesöömisesse, siis ar-wan, et wõiks neid ennem lastesööjatega wõrrelda, kes igal sammul kõlblusest kõ-nelewad, kuid ise kõlbluswastaselt ela-wad ja kõlbluswastaselt talitawad. Nende kohta käiks härra Raudkepp'i wõrdlus.

Muidugi on ju ka inimesi, nagu siit Riigikogust tähendatud on, kes öieti meie Eesti kirjanduses muud ei leia, kui ainult „Lendawaid sigu“. (H. Bauer (krst.): Kas see Teile ikka weel hinge-rahu ei anna?) Ei anna hingerahu sellepärast, et seda ütles intelligent inime-ne, kelle kätte on antud meie lastekas-watamine.

Mis puutub meie kõlblustesse, siis peab ütleva, et kõigepealt peaksid nad waatama enese kõlbluse peale ja siis alles tulema rahwa juurde kõlbluse eest hoo-litsemata. Siiski meie rahwas ometi oma wälise jämeduse juures nii kõlbluset ei ole, kui üksikud õlitatud kõlblused.

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Ei oleks wist mitte tarwis olnud siin sõna wõtta, kui härra Raudkepp ei oleks — nii ütelda wälja kutsunud. Härra Raudkepp oli wäga pa-hane, et minu parteisõber, härra Ast, oli hindanud teatawat parteid wõi rühmitust wariseeridena. Härra Raudkepp aga sel samal hingetõmbel hindab ise ometi ka minu parteisõpra Ast'i kreeklaste jumala lastesöömisesega. Ma küsisin, kas ta kõik lapsed on ära söönud, wõi on neid ka jä-rele jäänud? Kui Kroonus kõiki ei ole ära söönud, siis on ehk minu parteisõbral ka mõndagi järele jäänud!

Härra Raudkepp hüüdis wahele, et Marie Under'i luuletusi peab sõnaraamatu abil lugema, wõi sööma. Kas ka selles on midagi kõlbluswastast? See on kõik kõr-waline asi, peasi, mille peale ma tähel-panu tahtsin juhtida, on see, et awalik-kudele raamatukogudele, wälja arwatud Tallinna keskraamatukogu, ei tohi muret-seda kõlbluswastast kirjandust. Tähen-dab, selle jaoks peab siis nimekiri olema, missugused raamatud kõlbluswastased on. Aga mis siis sünnib, kui mõni raama-tukoguhoidja ei tea, wõi omal kombel hindab, mis kõlbluswastane on, wõi mis mitte ei ole. Kui ta tõepoolest niisuguse raamatu ostab, mis härra Raudkepp'i wõi kellegi teise arwates kõlbluswastane on, ehk wiimaks, kui see kõigi arwates kõlb-luswastane on, mis siis sünnib raamatu-koguhoidjaga? Siin on öeldud, ei tohi muretseda kõlbluswastast kirjandust. Aga kui ta ometi muretsseb, missuguse karis-tuse alla ta langeb siis. See paragrahw on painduw, mis mitte midagi ei ütle ja mis sellepärast seadusesse wõtmiseks ei kõlba. Wõtame näiteks kümme käsku, mis tuhandete aastate eest on redigeeri-

tud, aga palju loogilisemalt. Kui öeldakse, sa ei tohi warastada, seega on ära öeldud, et warastamine on see, kui sa midagi ära wõtad, mis teise omandus on. Kui öeldakse, sina ei pea mitte tapma, siis meie teame ka, et meie ei pea mitte tapma. Aga siin on öeldud, mis kõlbluswastane on, aga mis on kõlbluswastane, seda meie ikkagi ei tea. Siin toodi praegu ette, et piibel on kõlbluswastane raamat. Ma pean ütlema, et kõiki kohte piiblis teiste inimeste kuuldes lugeda ei taha, ajab were palge, ajab punastama. Katoliku kirik ütles ka, et rahwas ei pea piiblit lugema. Muidugi kõlbluswastaseks ta seda siiski ei tunnistanud. Tuli Luther, ja pööras teise lehekülje ning ütles, et see just peabki rahwa kätte minema. Ma küsiks inimeste käest, austatud härrad, kas teie noored olles Zolä töid lugesite. Meie wiisaka kodanluse juures olid tema tööd kardetud kui kõlbluswastane keskpunkt. Mis aga nüüd Zolä'st ütleme ja mis ütlevad prantslased ise sellest kuulsast Zolä'st? Kui keegi on lugenud Zolä Germinal'i, kas on kellegil mingit muud otsust Zolä kohta, kui et tema on suur pedagoog, on pedagoog kõige paremas mõttes, on isamaalane, on kõige wiisakamast seltskonnast inimene! Aga meie tütarlastekoolide juhatajad omal ajal — wõib olla — jätsid õpilasi teiseks-kolmandaks aastaks klassi, kui nad teadsid, et lapsed Zolä't lugesid! No waadake, kui meil wõimalik oleks niisugust hindamise tsensuuri asutust luua, siis tuleks see hindamine väga, niitüelda erakordne wõi subjektiiwne wälja. Kes on jälginud teiste maade sellekohaseid protsesse, mis on seal ette wõetud riigiwõimude poolt, kus tullakse asjaga kohtu ette, kohtus tehtakse aga selgeks, et ei ole midagi iseäralikku. Wõtame näiteks Berliinis keiser Friedrichi II muuseumis on A. M. da Correggio pilt Jupiter ja Jo, millest tehti postkaarte ja pilte, ja pandi akendele wälja, wõib olla et olete ise näinud, kuid keelati wälja panna, müüa, politsei leidis, olla kõlbluswastane. Correggio arwati Berliinis kõlwatu olewat, see kuulus Itaalia klassiku wõi renaissance kunstnik, kellest terwe kunstiilm suurt lugu peab! Tema pilt postkaardina ei pidanud rahwale kõlbama! Nõnda on paljude asjadega. Igatahes ei ole niisugustel lausetel mitte õige koht seaduses. Ei tohi olla kõlbluswastast kirjandust, kuid missugune see kõlbluswastane kirjandus on, see on selgeta. Wõib ainult wastu hääletada.

J. Luur (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei taha enesele praegu mitte ülesandeks teha siin hakata defineerima seda, mis on kõlbluswastane mõiste ja mis mitte, kuid ma arwan, et see on asi, mida ei nimetata, see on niisugune mõiste, mille kohta instinktiivselt tullakse arusaamisele, kas on üks mõiste hea wõi paha, ja seda ei katsutagi defineerida. Need mõisted on iseenesest selged ja arusaadawad, nii et selles mõttes meie peaksime kõlbluswastase defineerimise küsimuse kõrwale jätma ja teistest waatepunktist wälja minema. Minu arusaamise järele on meie rahwaraamatukogudel teised ülesanded ja kõigepealt, nagu mul oli juba juhus näidata, rahwaraamatukogude ülesanne on laiali laotada meie laiemate rahwakihtide hulgas üldkasulikku teadmisi, mis temale tingimata tarwilikud. Meie räägime sellest, et meil on üliproduktioon juba nendest noortest inimestest, kes lõpetawad meie keskkoolid. Meie toome kohutawad arwud ette: 2000 inimest lõpetawad tänawu aasta keskkooli, wõib olla tulewal aastal lõpetawad 4000 õpilast. Ülikool tõstab hädakisa, et ei ole kohta, kuhu üliõpilasi panna. Aga waatleme nüüd lähemalt meie rahwahariduse seisust, siis näeme, et rahwahariduslik tasapind kaunis madal on. Sellepärast mõtlen mina, et kui meie rahwaraamatukogusid soetame, ja teatuid kulusid kanname, siis peaks olema oma teatud mõte ja tarwidus teadmiste laialilaotamises. Kõigepealt tuleb muretseda seda, mis tegelikus elus tarwis, siis kergema lugemise juurest astuda raskema lugemise juurde jne., nii et esialgul wähemalt niisuguste küsimustega meil tegemist ei tuleks teha, mis on kõlbluswastane raamat ja mis mitte. Mä ütleksin lõpetades, et see on igale ühele selge, mis on kõlbluswastane raamat, pealegi raamatukogu juhatajale, see on ju tema ülesanne häid raamatuid muretseda, temal on nõukogu, nõuandjad ja abijõud. Need isikud kokku tulles wõiwad otsustada, kas on üks raamat kõlbluswastane wõi mitte. Siis arwan mina, et neil inimestel ikka niipalju terwet mõistust on, et nemad ilma seletamata, ilma üksteisele rääkimata asjast aru saawad ja ütlevad: „See raamat on kõlbluswastane, seda meie raamatukogudesse wõtta ei wõi.“ Sellest mina saan nii aru ja teist arusaamist siin olla ei wõi.

K. Ast (sd.): Ma ei ole kahjuks mitte kuulnud, mis härra Raudkepp siin rääkis,

ja sellepärast ei saa ma temale wastata. Üldse ei taha ma selle küsimuse juurde tulla sellest seisukohast, missugune on kõlbluswastane kirjandus. Ma tahaksin juhtida tähelpanu ainult ühe asja peale, mis waidlustest täiesti tähel panemata on jäetud, ja nimelt, et ega siin ei otsustata seda, kas sõnawabadust, mida kirjutaja omandada tohib, piirata tohib wõi mitte. Jutt on ainult awalikkudest raamatukogudest — mida sinna tohib lugemiseks wõtta ja mida mitte. Kõik meie määrused, mis käiwad kuritegelise kirjanduse järelwalwamise kohta, eriti meie trükiseadus, mis Riigikogu wastu wõttis, jääb alles ka sel juhtumisel, kui meie käesolewas seaduseelnõus § 16-da maha kustutame. Kui meie trükiseadus keelu sisaldab ühe wõi teise kirjatoote kohta, siis maksab see edasi ja selle põhjal wõib nii autorit kui ka wäljaandjat wastutusele wõtta, näiteks mõne pornograafilise kirjatöö eest. Kõik see, mis makswate seaduste põhjal ei pääse müügile, jääb loomulikult ka raamatukogudest wälja, kui sarnase kirjanduse jaoks ei awata eriosakonda, kus seda korjatakse ja korraldatakse, aga awalikuks tarwitamiseks ei anta.

Aga kui rahwaraamatukogude seadusse jääb paragrahw, mis ütleb, et müügilolewat lubatud kirjandust, mille wastu ka kohtuwõimud ei ole protesteerinud, mille kohta nad mingit keeldu maksma ei ole pannud, — et ka sellest kirjandusest ei tohi kõike rahwaraamatukogudesse muretseda, siis pannakse rahwaraamatukogud sarnasesse seisukorda, nagu on seda wast kooliraamatukogud, mis on määratud täiskaswamata noorte inimeste jaoks, wõi nagu on seda wangimajade raamatukogud, wõi mõnede eriliste ühingu, näiteks kristliku noorteühingu raamatukogud, kuhu raamatuid erilise kontrolli all wastu wõetakse. Lühidalt, kui see paragrahw jäetakse seadusse, siis seatakse sellega kogu meie rahwas, nagu härra Luur siit kõnetoolilt seda soowitas, eestkostmise alla, tema peale wadatakse nagu ühe täiskaswamata olewuse peale.

Edasi ei ole ka see õige, et kui see paragrahw alles jääb, siis walwe selle järele, et raamatukogudesse ei pääseks keelatud kirjandust, jääb raamatukoguhoidjate eneste asjaks. Raamatukoguhoidja asi on üldse raamatukogu eest hoolitseda ja raamatukogu wäärtuse eest muretseda. Teie mäletate wist kõik,

austatud härrad, et eile alles haridusministeeriumi esitaja ettepaneku tegi, seadusse paragrahw wõtta, mille järele rahwaraamatukogudesse kirjandust muretses haridusministeerium. Waadake, just siin ongi koer maetud! Kui paragrahw 16 alles jäetakse, siis peab looma ka niisuguse asutuse, kus ära määratakse, missugune kirjandus on rahwaraamatukogudesse lubatud ja missugune kirjandus seda mitte ei ole. Seda wõiks ka tegemata jätta, kui tahetakse luua wastaw nimekiri, nagu see oli kokku seatud Wene riigis, selle kohta, missugused raamatud on kõlbulikud awalikkudele rahwaraamatukogudele ja missuguseid neis kogudes mitte pidada ei tohi. Kui aga seda tehakse, noh, siis muutuwad meie raamatukogud küll sarnasteks wiletsateks kogudeks, kust ühtegi mõistlikku raamatut leida ei ole. Mina arwan, et meie haridusministeerium, kellel siin kahtlemata tooniandew osa saab olema, wõib tihti sattuda isikute kätte, kes ennast loewad patenteeritud ja eriti kutsutud olewat selleks, et ära määrata kirjanduse kõlblist wäärtust. Selle üle aga, kuidas need härrad kõlblusest aru saawad, awaldasin juba eile oma arwamist.

M. Martna (sd.): Mina tahtsin ainult weel ühe asjaolu peale tähelpanu juhtida ja nimelt selle asjaolu peale, kuidas härra Luur arwab asja arenawat. Härra Luur arwab, et aga raamatukogu juhataja kõrwal on olemas nõuandjad ja kui raamatukogu juhataja oma tundmise järele mitte aru ei saa, kas raamat kõlbuline wõi kõlbmata, siis kuulaku ta nõukogu. Mina tahaksin härra Luur'ilt küsida, kas tema arwab, et on inimesi, kes otsekohe raamatute kohta ütlewad — wat see ei kõlba ja see kõlbab. Noh, härra Luur, Teie olete haridusnõunik olnud ja peaksite ka seda teadma, et kui meie otsustamise raamatukogu nõukogude kätte jätame, et meie siis leiaksime, et iga raamatukogu nõukogu ühe teatawa raamatu kohta isesuguse otsuse teeb. Siin oleks maksew see wäide, mis minu parteisõber Ast ette kandis, et niisugusel puhul tuleks haridusministeeriumis isesugune kõlblustsensuur asutada; sel puhul oleks see paratamata tarwilik, sest meie ei wõi ometi seda küsimust raamatukogu nõukogudele otsustada jätta. Mina arwan, kui härra Luur järele mõtleb, et ta siis isegi leiab, et ei wõi toetada seda, et iga raamatukogu nõukogu asjaks jääb,

missuguseid raamatuid ta muretseb, otustades, missugused raamatud on kõlbluswastased ja missugused seda ei ole. Siis oleks asjalugu niisugune, et kui näiteks täna härra Luur walitakse raamatukogu juhatajaks ja tema raamatukogu oma kõlblusmõiste järele kokku seab, tulewal aastal aga keegi tema asemele tuleb, kelle kõlbluswastasusest arusaamine hoopis teistsugune on ja kes eelmise juhataja poolt kokkuseatud raamatukogu — wõib olla — täiesti kõlbluswastase leiab olewat. Sellest seisukohast wälja minnes ei ole küll kuidagi mõeldaw, et see lause siia sisse wõiks jääda.

W. Linnamägi (krst.) See lause, mille üle nüüd nii palju on räägitud awalikkude raamatukogude seaduse puhul, ei olegi, wõib olla, tegelikult nii suure tähtsusega, nagu seda arwatakse. Mispärast siis selle lause wastu waieldakse? See lause ei takista ju tegelikult rahwa kätte sattumast ühte wõi teist raamatut, ei takista raamatu pääsemist raamatukogusse. Eks ole nii? Tähendab, ei ole siis ka mingisugust raskust selle lause alale jätmiseks. Teie ägedast pealekäimisest sellele lausele, Teie ütlete nimelt, et see lause on deklaratiiwset laadi, et ta on ilmaasjata, wõib aga järeldada, et see lause wõib siiski kasu saata, et ta ometi wõiks takistawalt mõjuda, et kõlbluswastasel seisukohal asuwad raamatud ei pääse raamatukogudesse. Kui see aga nii on, siis on see lause ju ainult terwitatud. Meie, minu härrad, räägime alati alkoholi küsimusest, et alkohol on mürk rahwa organismile, keegi selle wastu ei waidle, vähemalt meil Riigikogus ei ole keegi selle wastu waielnud, waid kõik on alkoholi wastu olnud, teda hukka mõistnud. Kui meie seda aga ütleme alkoholist, et tema on mürk rahwa organismile, siis peame seda ammugi ütlemä pornograafilise ja erootilise kirjanduse kohta, see mõjub meie rahwale weel hullemini kui alkohol. (M. Martna, sd.: Kas Teie seda ka lugenud olete?) Mina olen teda, kas õnneks wõi kahjuks, wäga wähe lugenud, kuid mina pean ütlemä, et teda on täiesti wõimatu lugeda. Muidugi ei ole ainuüksi erootilise laadiga kirjandus halb, seda on ka kõiksugu romaaniid, kus kuritegusid ülistatakse, kus mõrtsukatöödest ja igasugu halbade kombetest räägitakse, see kõik mõjub häwitawalt meie noorsoo kõlbluse peale. Igatahes peame meie kõigi abinõudega

katsuma meie rahwa kõlblust tõsta ja seda kindlustada, ning see just ongi rahwaraamatukogude ülesanne, et rahwale mõistlikku ja head raamatut pakkuda. Selles mõttes peame meie ka rahwaraamatukogude seadusesse jätma selle lause, olgugi, et ta wõib olla täiesti paberile jääb, olgugi, et ta deklaratiiwset laadi on, kuid ikkagi mõistab tema hukka seda, et ei tohi olla kõlbluswastast kirjandust. Seda on waja selleks, et rahwas aru wõiks saada, et tema paremad pojad ka tema waimlise terwise eest hoolt kannawad ja püüawad, et rahwa kõlblus mitte ei häwineks, waid et tema kindlustatud saaks. Selles mõttes wõtame selle lause siiski sisse. Sellega ühes awaldaks Riigikogu hukkamõistmist kõlbluswastasele kirjandusele, tähendab, mõjuks moraalset.

J. Luur (krst.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ütlesin juba, et on asju, mille üle ei waielda, waid mille üle otsekohe tullakse otsusele, kas küsimus on positiivne, wõi negatiivne. Nii on lugu ka raamatute otsustamisega. Ühe inimese kohta tehakse otsekohe otsus, ei söelutagi teda, waid arwamine tema kohta kujuneb otsekohe iseenesest wälja. Sellega ollakse nõus. (M. Martna, sd.: Kui Teie kohta niisugune otsus on, siis ei ole Teie ometi sellega nõus.) Niisama, lugupeetud härra Martna, igalpool näeme meie, koolis, seltskonnas jne., kujuneb ja tehakse otsus ühe raamatu kohta, kas ta on kõlbluswastane wõi mitte. Aga nüüd ma läheks härra Ast'i seisukohast wälja. Härra Ast kujutab ette, et haridusministeerium wahest, kes siis teine peaks minu arwamise järele sellega tegemist tegema, seab kokku keelatud ja kõlbluswastaste raamatute nimekirja. Kujuneks wälja midagi sellesarnast, mis keskajal oli, kus Rooma paawst tegutses ja index prohibitorum librorum wälja andis. Niisuguste raamatute tarwitamise keelab haridusministeerium ära. Härra Ast ütles, et sel juhtumisel, kui meie need keelatud raamatud ära wõtame ja kõrwale jätame awalikkudest rahwaraamatukogudest, siis saab see raamatukogu küll wäga wesine ja wäga waene olema oma sisu poolest. Noh, kui see tõepoolest nii oleks, siis oleks see halb tunnistus üldse meie Eesti kirjandusele ja teadusele. Aga mina lubaksin küsida lugupeetud härra Martna'lt, kas tema peab praegu just tarwilikuks,

et meie niisugust kahtlast kirjandust hakkaksime saatma rahwaraamatukogudesse ja nimelt, seda, mida meie loeme kõlbluswastaseks. (Sagedad wahelhüüded pahemalt poolt.) Mina ütlesin Teile juba, et selle kohta kujuneb otsus iseenesest. (Juhataja helistab ja palub rahu.) Selle wastu mina ei waidle, juhtumisel, kui inimesel on teatud ilmawaade üldse olemas ühe asja kohta. Ma küsin, kas siis just praegusel silmapilgul on tarwilik niisugust materjaali meie rahwakihtidesse saata materjaali? (M. Martna, sd.: Missugust materjaali?) Mina pean ütleva teile, et rahwas usub kõik seda, mis on kirjutatud raamatutes, kui ka ajalehtedes, mis must walgele pandud ja isegi kui seal täieline wale on, siis ikka öeldakse, raamatus on niiwiisi kirjutatud ja see on tõde ning seda ei wõi mingil tingimisel muuta. Minu arusaamise järelle, kui meie tahame rahwale soetada raamatukogusid, siis mina arwan, et meil materjaali jätkuks ka väljaspool seda materjaali, mida meie kõlbluswastaliseks nimetame ja mille kohta meie kõik otsusele tuleme, missuguse sisuga ta on. (M. Martna, sd.: Palun sõna!)

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõnasoowijaid ei ole. (M. Martna, sd.: Sõnasoowijaid on küll, aga kodukord ei luba.) Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **H. Bauer**: Mitmelt poolt on selle paragrahwi arutamise juures toonitatud, et ei ole selgesti wõimalik defineerida, mis on kõlbline ehk mis on kõlblus ja mis on kõlbluswastane, see

Siin oli paarikümne aasta eest, nagu härra Martna tähendas, just ka Saksa maal Lex Heinze küsimus wäga teraw. (M. Martna, sd.: Sel polnud midagi kirjandusega tegemist.) Temal on igatahes ka kõlbluswastase kunsti ja kirjandusega tegemist. (M. Martna, sd.: Lex Heinze wõitles uulitsa awaliku elu wastu.) Mitte ainult selle wastu. Igatahes on olemas uued eriseadused selle kohta, näiteks Soomes, kus otsekohe keelatud on nendele raamatukogudele riiklikku toetust wälja anda. § 3-as Soome raamatukogude seaduses ütleb, et ei anta raamatukogudele toetust, kui raamatukogudes on olemas ebakõlbline kirjandus. See teataw mõõdupuu, mis Soomes olemas, wõib ka meil olla ja meie teame, et ka mujal wäljamaal on niisugused mõõdupuud olemas. Mina arwan, et iseäranis piinlik on siin aga see asjaolu, kui meie peaks nüüd selle paragrahwi III lugemisel Riigikogus maha tõmbama, siis näeks see wälja, kui teataw demonstratsioon, just nagu tahaks meie ebakõlblist kirjandust toetada, mis ometi mitte nii ei ole, aga igatahes wõib tema niisugust ilmet tekitada. Ka meie riigile waenuline ajakirjandus leiaks jälle materjaali tõendada, et waadake, missugune kultuurirahwas need eestlased on, niisugune tarwilik paragrahw hääletati seadusest wälja. Ma leian igatahes, et see meile mitte kohane ei ole ja sellepärast panen ette komisjoni nimel § 16 sel kujul, nagu ta siin sisse wõetud on, wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Hääletamisele tuleb § 16. (Hääletatakse.) Poolt on 21 häält, wastu — 31, seega on § 16 tagasi lükkatud.

kõigile omawalitsuse piirkonnas asuwa-tele kodanikkudele waba ja maksuta, wäljaantud raamatute alalhoiu eest wõib raamatukogu ülewalpidaja korralduse järele tarwitajalt teatud kindlustust nõuda, mille kinnitab maakonna wõi linnawalitsus. Raamatu mittetähtjaks tagasitoomise eest wõib raamatukogu ülewalpidaja trahwi wõtta, mille suuruse kinnitab maakonna- wõi linnawalitsus.

Märkus. Tallinna keskraamatukogust wõiwad kõik kodanikud ka wäljaspool Tallinna piirisid kirjandust tarvitamiseks saada. Tarvitamise korra seab kokku Tallinna linnawalitsus ja kinnitab haridusministeerium.

M. Juhkam (töer.): Teen ettepaneku märkus I, mis II lugemisel wäljaheideti, sisse wõtta järgmistel põhjustel: märkus räägib, et raamatukogude ülewalpidaja wõib iga wäljaantud raamatu tarvitamise eest kunni 5 marka nädalas tasu wõtta. Sellele waieldi wastu ja tähendati, et tasuwõtmine tihtipeale raamatud kättesaamatuks teeb. Kui lugu nii oleks, et riik wõi omawalitsus kindlustaks raamatukogu kulud, siis wõiks ju märkuse wälja jätta. Paraku ei sünni seda aga ka peale selle seaduse wastuwõtmist. Ühe korraliku raamatukogu kulud on wõrdlemisi õige suured. Ma olen ise mõne aasta raamatukogus töötanud. Ei wõi ütelda, et see suur oleks olnud, kuid aasta wäljaminek oli ikkagi ligi 200.000 marka. Tulud, mis see seadus ette näeb, ei wõimalda isegi wäheha raamatukogu ülewalpidamist. Minu äranägemise järele tuleks üksikult juhtumistel wõtta wäikest tasu raamatute tarvitamise eest. See ei kohuta lugejaid weel ära. Parem, kui wäikese tasu eest enam-wähem kõik raamatud saada on, kui see, et tasuta pea midagi saada ei ole. Peale selle ei sunni märkus tasu wõtma, kui selleks pole wadust. Ta ei nõua ka 5 marga wõtmist, wõib vähem wõtta — kaks ehk kolm marka. Kõigil neil põhjustel leian, et wastuwäited märkusele kaaluwad ei ole.

O. Gustawson (is.): Mina waidlen härra Juhkam'i ettepaneku wastu. Lähtekoht, millest wälja minnes härra Juhkam oma ettepaneku teinud, ei ole õige. Meie peame küsimust kaaluma üldisest seisukohast. Ma tähendasin juba II lugemisel, et minu arusaamise järele on awalikud raamatukogud käesolewa seadusega asetatud awalikkude algkoolidega ühele pin-

nale. See tähendab: awalik raamatukogu edendab meie awalik-hariduslikus elus samasugust osa, mis algkoolgi. Algkool on meil maksuta. Meie teame, kuidas wallad ja maakonnad wäljaminekutega koormatud eriti koolide suhtes. Sellest ei ole keegi katsunud tõmmata samaseid konsekwentse, nagu neid nüüd awalikkude raamatukogude suhtes soowitab härra Juhkam. Et wõimaldada waldadele kergemini koolide ülewalpidamist ja koolimajade ehitamist, siis oleks ju analoogiliselt wäga praktiline, kui algkoolid maksulisteks teeme. Seda ei ole aga tehtud. Meie algkoolid kui ka awalikud raamatukogud on sarnased asutused, mille ülewalpidamise kulusid ei tohi panna tarvitaja peale, waid neid peab kandma riik ja kogukond. See põhimõte on käesolewas seaduses fikseeritud ja sellele põhimõttele wastawalt tulewad tõmmata kõik konsekwentsid. Sest midu pole meil ei seda ega teist. Oletame, et on õige härra Juhkam'i wäide; awalik raamatukogu on luksusasutus, mille ülewalpidamise kulud tuleksid panna nende peale, kes raamatukogu tarwitawad, siis peaks aga siit järgnema — raamatute pealt wõetaw maks olgu sarnane, mis suuri sissetulekuid annaks. Hariduskomisjoni esimene ettepanek oli iga raamatu pealt wõtta 2 marka nädalas. Härra Oja ettepanekul, kes ka samasse tööerakonda kuulub, kuhu härra Juhkam'gi ja kus nähtawasti hariduslikkudes küsimustes käimas kodune rewolutsioon Annusson'i päranduse likwideerimiseks, määrati nädalaseks maksuks 5 marka. Härra Oja ise ütles ennast oletawat põhimõttelikult lugemise maksutamise wastu. Mispärast ta siiski tarwili-kuks pidas 2 marga asemele wõtta 5 marka, see on ja jääb tema ning tööerakonna koduseks saladuseks. Ma arwan, et ka wiie margaga seda willa ei saada, mida tööerakond tahab. Kui härra Juhkam tahaks järjekindel olla, siis pangu ta ette wõtta nädalas maksu 100, 50 wõi 25 marka raamatu pealt. Siis oleks tõesti wõimalik suuri summasid raamatukogu tarwitajatelt kokku saada raamatukogude korraldamiseks ja täiendamiseks. Siis oleks aga sootuks teine küsimus, mis awalikkude raamatukogude kui sarnaste mõttest weel järele jääks. Minu arwates — mitte midagi. Härra Juhkam'i wäited käiwad risti wastu käesolewa seaduse põhiprintsiibile. See põhiprintsiip on: awalik raamatukogu on üldtarwilik asutus ja mille ülewalpidamise kulud peawad

lasuma mitte tarwitaja, waid riigi ja kogukonna peal. Sellepärast ei saa wastuwõetaw olla härra Juhkam'i ettepanek, et awalikkudest raamatukogudest tarwitamiseks wõetud raamatud maksu alla käiksid.

J. Luur (krst.): Tõenduseks sellele, mis austatud Riigikogu liige härra Gustawson praegu siin ette tõi, juhin mina austatud Riigikogu liigete tähelepanu sellele, et summa, 5 marka nädalas, ühe raamatu pealt näib õige wäike olewat ja et tema lugejatele mingisugust raskust ei sünnita. Kuid lugu wõib aga ka teisiti wõtta. Siin on silmade wahel jäänud see asjaolu, kuipalju meil nädalas raamatuid üldse loetakse. On inimesi, kes raamatut, mille ta wõtab raamatukogust lugemiseks, mitte ei loe, waid teda niisama waatab, teda lehitseb, waatab, kuidas temale wälimus imponeerib, waatab pilta ja wiib selle raamatu tagasi ning wõtab uue. Ja nii wõib see inimene nädalas mitte üheainukese raamatu läbi lugeda, waid lehitseb 5—10 raamatut läbi ja siis tuleb temal maksta mitte 5 marka nädalas, waid 50 marka, mis kuus 200 marka wälja teeb. See on juba liig suur summa awalikust raamatukogust raamatute wõtmiseks ja sarnane summa, mis lugejaid ja rahwast rahwaraamatukogust täiesti eemale peletab. Mina tean niisuguseid õpilasi ja inimesi, kes raamatuid niisuguse suure hulgiga loewad, et nemad, kui nad raamatu kätte saawad, neid otsekui neelawad. Ta ei asu enne lõunatki sööma, kui raamat läbi ja siis läheb ja wõtab tema jälle uue raamatu. Niisugusel juhtumisel kaswawad raamatu lugemiskulud liig suureks waesematele ja laiematele rahwakihtidele. Mina toon siin ette tõsiasi ja toetan täiesti härra Gustawson'i, et awalikkude raamatukogude raamatute lugemise peale mingisugust maksu panna ei tohi. See oleks ülekohtune ja käiks paljudele üle jõu.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui siin räägitakse awalikust raamatukogust lugemise eest raha mittewõtmisest, siis on see muidugi loomulik, et raamatukogu ülewalpidamise kulusid peab kandma kogukond. Aga kui on juhtumine, et mõni selts wõi organisatsioon asutab omale raamatukogu, siis selle raamatukogu ülewalpidamine tuleb suuremalt osalt selle seltsi liigete kanda. Raamatud kuluwad, ja mitte ainult ei kulu, sest

kulumise tõttu tuleb neid ka uuesti kõita, ja tuleb ka uusi raamatuid osta. Siis peab niisugusel raamatukogul teistsuguseid sissetulekuallikaid olema. Mina olen omas elus rohkesti niisuguseid raamatukogusid näinud, kus lugemise eest mitte midagi maksta ei ole. Nõnda on näiteks Berliinis suur kuninglik raamatukogu, kus midagi maksta ei tule, ja seal on ka teisi suuri raamatukogusid, kus lugemine maksuta on. Kuid on aga ka raamatukogusid, kus tõepoolest maks on, näiteks tööliste organisatsioonil on oma eriraamatukogu, mis kusagilt mujalt tasu ei saa, töölistel ise peawad teda ülewal pidama ja neil ei jää muud üle, kui maksta. Zürichi Museums Gesellschaft'il on õige suur raamatukogu. Seal on ka suured lugemisaalid. Aga selle seltsi liikmed maksawad 25 franki aastas liikmeraha. Liikme maksudena saadud raha eest täiendatakse raamatukogu. Nõnda on Zürichis „Zentralstelle für soziale Literatur“, sellest raamatukogust wõib raamatuid saada maksuta aga selle raamatukogu ülewalpidaja seltsi liikmed maksawad 5 franki aastas ja selle kõrwal saab „Zentralstelle“ Zürichi linnalt abi. (W a h e l h ü e t ö ö e r a k o n n a s t.) Jah, olud on seal küll teised, aga inimesed loewad seal silmadega raamatuid, raamatud on kaante wahel ja seisawad riulitel, kuluwad just nagu meilgi, ja ostes maksawad raha just nagu meil. Nii et mina igatahes toetaksin rkl. Juhkam'i ettepanekut siis, kui tema mitte ei puutuks iga raamatukogu kohta. Muidugi wõiks ju ka 5 penni raamatu pealt wõtta, siis ei lähe kulud mitte raskeks, aga kellel neid sissetulekuallikaid ei ole, wõib lugemise eest maksu wõtta. Mina arwan ka, et see ei sunni weel kõiki raamatukogusid lugemisraha wõtma, waid see jätab ainult neile wõimaluse, kes ainult nende sissetulekutega peawad oma raamatukogusid täiendama.

J. Wain (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui eelmisi paragrahwe arutati, siis kaaluti, et nädalas üks kord raamatuid wälja andes liig pikk waheaeg tekiks. Alalised raamatute lugejad tarwitawad raamatukogu tihedamini. Järjekult peab siis arwama, et alalised raamatute lugejad raamatukogu tarwitawad enam kui 52 korda aastas, ja kui meie teame, et teatud osa raamatukogu ülewalpidajaist ei lähe mitte selles sihis wälja, et raamatukogude läbi rahwa haridust tõsta,

waid waatawad selle kui asutuse peale, mida neile raamatukogu seadusega kaela sunnitakse, mida nad peawad toetama, mille peale nad aga suuri summasid mitte wälja ei tahaks anda. Järjekult asutatakse raamatukogu kui sunduslik asi, ja tegelikult katsutakse wähemate kuludega läbi saada. Sarnaste raamatukogude ülewaldajad tõstawad raamatute lugemise hinna nii kõrgele, kui seadus lubab, see on 5 margani raamatu pealt, ja nii näeme, et raamatukogu tarwitaja peab maksuma wähemalt 52 korda 5 marka, see on 260 marka. Kui meie aga arwesse wõtame praegust maaseltsides maksetawat liikmemaksu, mul on juhus olnud wäga mitmelt poolt seda järele küsida, siis kuuleme, et kõige rohkem 60 marka aastas maksetakse. Mõnes üksikus seltsis, kus aastapäewa sööminguga peetakse, wõetakse kõrgemat liikmemaksu.

Kui ei suudeta liikmemaksu maksta kõrgemalt kui 60 marka, suuremalt osalt seltsides maksetakse seda wähem, siis on täitsa loogiline arwata, et ei suudeta maksta raamatute eest kunni 260 marka aastas. Sellepärast saaksid meie raamatukogusid õige wähesed tarwitama. Weel tahtsin ma teie tähelepanu juhtida ühe asjaolu peale: minul kui kauaaegsel koolitöölisel on tulnud wördlemisi palju raamatukogudest raamatuid wälja anda. Oles üle 10 aasta sellel tööpõllul, pean tähendama, et eestkätt just noored, koolist lahkunud kõige rohkem raamatuid tarwitawad. Tähendab, endistel aegadel, kus lapsed 10—13 aastani koolis käisid, olid need raamatutarwitajad 14 aastast peale. Nüüd aga, kus koolisundus algab 8 eluaastaga, algab see wast aasta hiljem peale. Tõuseb küsimus, kuipalju wõiwad teenida need noored, kes eestkätt raamatute tarwitajad on. 14-aastane plika wõi poisikene ei teeni ju iseseiswalt mitte midagi, ehk olgu kui ta teenib karjalapsena, kuid suuri summasid palgaks ei saa. Wõttes 5 marka raamatu pealt, tuleks karjalapse palgast aastas 260—520 marka ära anda, mis wõimatu, ning kõige alalisem raamatukogu tarwitaja, olles waimliselt ja hingeliselt kujunemisel, jääks siis raamatukogust eemale. Tagajärg oleks see, et wõiks just kahtlasemad raamatud elawat tarwitamist leida, wäljaspool raamatukogusid muidugi.

Peale selle tahtsin ma tähendada weel teise asjaolu peale. Ettepanek — wõtta raamatu pealt 5 marka, on liig üldine. Raamatu ja raamatu wahel on suur wahe:

ühe raamatu hind wõib olla 100 marka, kuna teise hind kümme korda rohkem. Kui neid seal ühe witsaga lööma hakatakse, siis see paragrahw ei annaks seda mitte kätte, mida soowitakse. Siin on ju weel tee olemas, et wõidakse raamatu hinna järele protsenta wõtta, mille juures kõige kõrgem protsendiraha oleks 5 marka raamatu pealt, praegune paragrahw aga seda ei kindlusta. Sellepärast oleks igatahes kõigil neil põhjustel, mis ma siin ette tõin, parem, kui sarnane tasuwõtmine ära jäetaks.

Juhataja J. Tõnisson: Palun kohtade pealt mitte nii waljult kahekõnesid pidada, mille läbi kõneleja takistatud saab.

J. Wain (sd.): On täitsa loomulik, et raamatukogul ka oma sõbrad on ja need sõbrad leiawad wõimaluse tarwilikka summasid korjata, andes selleks pidusid ja leides muid teisi sarnaseid rahasisetoowaid wõimalusi. Sellega oleks rohkem edu ja rohkem otstarbet kätte saadud raamatukogule, kui raamatuid maksu alla seades.

O. Gustawson (is.): Riigikogu liikme Martna kartused põhjenedaw arusaamatusel. Riigikogu liige Martna arwab, et käesolew seadus ei tee raamatukogu awamist igas kogukonnas sunduslikuks. Aga käesolew seadus sisaldab selle põhimõtte, et iga wald on kohustatud awalikku raamatukogu asutama. Tarbekorral wõiwad selleks omawahel liituda kaks wõi kolm wähemat walda. Nii on see raamatukogu asutamise kohus walda-dele moodsapääsematu.

On kaks teed ette nähtud raamatukogude asutamiseks: kas asutatakse uus raamatukogu, wõi pannakse awaliku raamatukogu kohustused olemasolewa raamatukogu peale, olgu wiimane eraseltsi, wõi eraisiku oma. Tähendab, üks seltsi, wõi eraisiku raamatukogu muutub awalikuks rahwaraamatukoguks, kui on tehtud teataw leping omawalitsuse asutuse ja seltsi wõi eraisiku wahel, kes raamatukogu omanik, wiimast kohustades täitma kõiki haridusministeeriumi poolt ettekirjutatud määrusi. Järjekult sellest momendist, kus leping sõlmitakse, ei ole see raamatukogu mitte enam eraisiku raamatukogu, waid see on awalik raamatukogu, mis hakkab saama raha niihästi kogukonna, kui riigi poolt samal määral, nagu iga teine awalik raamatukogu. Teiste

eraraamatukogude kohta, mis tähendatud kokkuleppesse ei astu, käesolew seadus loomulikult ei käi. Mis siit järgneb? Aga see, kui tahetakse awalikkudes raamatukogudes lugemine maksuliseks teha, siis ei saa raamatukogu omanik, kellega kokkulepe sõlmitud, lugemismaksu mitte endale, waid see läheb kogukonnale. Tähendab, härra Juhkam'i paranduse wastuwõtmine ei kaitse nende huwisid mitte põrmugi. Otse wastuoksi: ta teeks seltside seisukorra weel halwemakski. Praegu on tegelikult nii, et seltsiliikmetel on seltsi raamatukogu raamatute tarwitamine maksuta, mitteliikmetel maksuline. Tehes raamatulugemise maksuliseks, tuleks wõtta lugemismaksu kõigilt raamatukogu tarwitajailt, waatamata, kas luigeja on seltsi liige wõi mitte. Sest seadus ei näe ju ette raamatukogu tarwitajate liigitamist — maksumaksjateks ja sellest wabastatuiks. Kui juba maksawad, siis kõik. See aga aitaks seltsi tegewust ainult halwata, seltsiliigete arwu kahandades. Teiselt poolt aga — ma rõhutan seda weel kord — ei lähe lugemismaksusummad mitte seltsi, waid omawalitsuse käsutusse. Selts peab ikkagi katsuma summased, mis tal omalt poolt raamatukogu täiendamiseks tarwis lähewad, mõnel teisel teel kokku saada.

Riigikogu liige härra Juhkam ütleb end väga palju tegemist teinud olewat raamatukogudega. Härra Juhkam'il tohiks sellepärast wist teada olla, et lõwiosa raamatukogu kuludest kaetakse mitte lugemismaksust, waid sissetulekuist pidulugemist, näitemüükidelt jne. Lugemismaksuna saadud summad on sedawõrd naeruwäärt wäikesed, et need üldse kõne alla ei tarwitse tulla. Pealegi on — ma wõin seda julgesti öelda — kaugelt suuremas osas seltsides kõige aktiivsem lugemiskond — õppiw noorsugu — lugemismaksust wabastatud. Härra Juhkam'i parandus selles mõttes küll tuntaw samm, aga mitte edasi, waid tagasi. Riigikogu liige Wain tähendas väga õieti, et oleks ülekohus nädalas ühelt õpilaselt wõtta 15—20 marka, kes teinekord ei tea, mille eest endale üht wihikut wõi sulgegi osta. Kindel on, et minimaalsegi lugemismaksu juures suurem osa kooliõpilastest peawad ilma jääma lõbust, et raamatuid lugeda wõida. Ma waidlen härra Juhkam'i parandusele kateooriliselt wastu.

M. Juhkam (töer.): On selgunud, et § 19 sisse on wõetud II lugemisel sõ-

nad „ja maksuta“. Sellega oleks minu parandus, kui ta wastu saaks wõetud, wastolus paragrahwi enesega. Sellepärast teen täiendawa paranduse — maha kustutada ka sõnad: „ja maksuta“.

Sisuliselt pean härra Gustawson'ile ja teistele wastama weel järgmist. Paistab, et just eraraamatukogud saawad nüüd awalikkudeks raamatukogudeks. Sest uusi raamatukogusid luua, ütelge, mis see maksab? On täitsa loomulik, et seltside raamatukogud lähewad awalikkudeks raamatukogudeks. Nüüd küsime edasi, mis need seltsid selle eest saawad? Nemat wõiwad saada § 8 järele toetust aastas maksimum 40.000 marka. Aga kui teie wõtate wiisaka raamatukogu, kus on 2—3000 köidet, kus uusi raamatuid juurde muretsetakse ja wanu korras hoitakse, siis on sarnase raamatukogu wäljaminekud kunni 200.000 marka aastas. Kust see puuduw 160.000 m. tahetakse wõtta? (O. Gustawson, is.: Kas tahate lugemismaksust wõtta?) Mina ei ütle, et terve summa wõtta tuleb lugemismaksust, aga ma arwan, et seda ka liikmerahadest ja pidudest on raske kokku saada. Teil on ju väga hästi teada, misuguste raskustega meie seltsidel wõidelda tuleb ja sellepärast on iga sissetulek neile wäärtuslik. Tihtipeale tarwitatakse need wäikesed maksud, mis raamatute tarwitamise eest saadakse, uute raamatute ostmiseks ja kõitmiseks. Kulutatakse raamatukogude peale ka summased, mis annawad pidud, aga ega siis pidudega raha ka kokku kühweldada saa.

Öeldakse, et raamatuid tarwitawad õpilased. Aga kes keelab siis seltsidele õpilasi lugemismaksust wabastada? See märkus on ju painduw ja siin wõib teha nii ühte kui teist, ta ei sunni ka õpilaste käest taju wõtma.

R. Penno (as.): Mina waidlen härra Juhkam'i poolt tehtud paranduse wastu ja puhtpraktilistel põhjustel. Kui wõetaks maksu, siis tuleb wastu wälja anda kwiitung. Kwiitung ise, kui seda seaduslikus korras wälja anda, läheb vähemalt üks mark maksma. Maksu sisseseadmiseks tuleb eriti mingisugune register, wõi raamatupidamine seada, mis ka maksab, ja kui meie lõpuks selle kokku wõtame, mul ei ole küll kalkulatsiooni. aga ma usun, et siis kindlasti pool maksu suurusest sööb kwiteerimine ja arwestamine äfa. Koduselt seda teha ei saa, nagu mõni selts seda teeb. See on awaliku seaduse alu-

sel korraldatawa maksu sissewõtmine ja see peab saama ka seaduslikus korras kwiteeritud.

Ma wõtan ühe keskmise walla, kus sarnane raamatukogu awatakse. Arwan, et sealt umbes 50 raamatut igas nädalas wälja wiiakse, 50 raamatut nädalas, teeks aastas 2.500 raamatut. Wõtame maksimaalse maksusuuruse, kui ka koolilapsed ja waesed, keda tegelikult maksust wabastada tuleks, seda maksaks, siis leiame, et see maks annaks 12.500 marka. Arwame sealt wähemalt poole maha, siis saame 6 ehk 7.000 marka. Seda paremal juhtumisel, mis sissetulekust üle jääb, nii et kõigepealt praktilisest küljest ei saa ma seda ettepanekut kaitsta. Kokku wõttes on see maks nõnda wäikene, et kui tahtakse sellest mingisugust sissetulekut saada, siis tuleks kõik maksustada, ilma erandit tegemata, sest wastasel korral annab ta niiwõrd wähe sisse, et ta ennast üldse ära ei tasu.

Mis aga puutub sellesse, nagu satuks eraseltsid sellega seisukorda, kus nemad ei suuda oma raamatukogusid ülewal pidada, siis ei ole see õige. Kui eraraamatukogu, olgu ta seltsi, wõi eraisiku omandus, awaliku raamatukogu kohused kanda wõtab, siis jääb temale selle seaduse järele õigus wastawa lepingu alusel omawalitsuselt toetussummasid saada, peale seaduses ettenähtud summade. Ja need summad tulewad tingimata anda, ja omawalitsused teeks wäga halvasti, kui nad mitte nende eraraamatukogudega wastawaid lepinguid ei sõlmiks. Mina usun kindlasti, et need lepingud sõlmitakse, ja et suuremad summad, kui see seadus üldse wõimaldab, siin omawalitsuselt saadakse.

Ma ühinen täiesti härra Wain'i ja Gustawson'i wäidetega, kes tähendasid siin, et raamatuid tarwitawad peasjalikult just noored. See wäide on täiesti põhjendatud ja õige. Kooliõpilaselt wõtta 5 marka raamatu eest, kui ta „neelab“ nädalas 2—3 raamatut ära lugeda, see oleks wististi ülekohtune. Meie peame ju sama kooliõpilastele toetust andma, et nad koolis wihke saaks muretseda. Iga tahes selle parandusega meie seadust ei paranda, waid halwendame.

J. Luur (krst.): Ma tahtsin kõigepealt härra Martna tähelpanu sellele juhtida, et wäljamaal küll ehk loetakse raamatuid samuti kui meil ja et wäljamaal kulub raamat lugemisest niisama kui meil,

kuid on wahe, oluline wahe wäljamaa ja meie wahel. Kui kusagil Zürichi raamatukogus wõib raamatuid muidu tarwitada, siis on ju see arusaadaw, sellepärast, et seal rahwa üldine, waimline ja hariduslik tasapind palju kõrgemal seisab, kui meil. Seal on raamat hingeline tarwe ühele haritud inimesele, kuna meil küllalt niisuguseid nurkasi on, kus raamatust weel aimugi ei ole. Seal tuleb tuua inimesi raamatute juurde. Nii on lugu. Ma tooks härra Martna'le ja härra Juhkam'ile ühe fakti Wiru maakonnast, kui madalal on meie rahwa waimline tasapind, millega ma olen kokku puutunud oma endise tegewuse ajal. See on nimelt Peipsi ääres, seal ei loeta meheks seda, kes oma naist ei peksa. Waadake, milline hariduslik tasapind.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Luur, sellega ei ole seadusel midagi tegemist.

J. Luur (krst.): See puutub raamatukogu seadusesse ja iseloomustab meie kaugemaid nurke. Kui meie tahame raamatukogusid luua, tahame, et neid raamatuid loetakse, siis peame kaugemale minema, see tähendab — neid raamatuid kõigile kättesaadawaks tegema. Ma ütlen, et meie rahwa waimline tasapind on paiguti nii madalal, et teie ei suuda sundida ühtki inimest raamatu eest maksma 5 marka. Kust aga sissetulekuid raamatukogude jaoks muretseda, siis on see täiesti selge. Meie teame, et maal korraldatakse pidusid raamatukogude ja teiste üldhariduslikkude sammude heaks, teame, et neid on korraldatud ja korraldatakse weel ja teame ka, et nad kaunis head sissetulekut annawad. Mina hääletan selle märkuse wastu.

Juhataja J. Tõnisson: Aruandja lõpusõna ei tarwita. Rkl. Juhkam'i poolt on ettepanek tehtud § 19 juurde uuesti sisse wõtta märkus I, mis teisel lugemisel wälja jäeti. Märkus I on järgmine:

„Märkus I. Raamatukogu ülewalpidaja wõib iga wäljaantud raamatu tarwitamise eest kunni 5 margani raamatu pealt nädalas raamatukogu heaks maksu wõtta. Raamatute tarwitamise eest lugemistoas, kui niisugune olemas, mingisugust maksu ei wõeta.“

Siis on rkl. Juhkam'i poolt weel täiendaw ettepanek § 19 teises ja kolmandas reas wälja jätta sõnad „ja maksuta“.

Asun esimese ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Mul on raske otsustada, palun uuesti. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 25 häält, — sellega vastu wõetud. (J. Luur, krst.: Palun sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid wälja jagada. Et eksiariwamisi ei tuleks, palun kirjutada sedelile, kes märkus I sissewõtmise poolt on — „poolt“, kes vastu — „wastu“. Kas tehakse ettepanekuid sedelite lugemise kohta? (Hüüded: Juhatus!) Muid ettepanekuid ei ole. Asun selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

Hääletamise tagajärjed on järgmised: märkus I üleswõtmise poolt on 32 häält, vastu — 27 häält, erapooletuid — 1, — sellega on märkus I vastu wõetud. (Naer, segased wahelhüüded.) Palun rahu!

Nüüd on loogiliselt tarwilik teise ettepaneku hääletamine, mis rkl. Juhkam on teinud. See ettepanek on § 19 tekstist teisest ja kolmandast reast wälja jätta sõnad „ja maksuta“. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 23, — seega on ettepanek vastu wõetud.

Panen § 19 hääletamisele wastuwõetud parandustega. (Hääletatakse.) 27 on poolt, vähemus vastu — § 19 on vastu wõetud.

Aruandja **H. Bauer** (loeb):

§ 20. Raamatu rikkumise wõi kaotamise puhul, niisamuti ka mittetagasitoomise puhul pärast kahekordset meeldetuletust, on awaliku raamatukogu ülewalpidajal omawalitsusel õigus raamatu hinda kahekordses suuruses, niisamuti ka § 19 ettenähtud trahwirahad, raamatu tarwitajalt wastuwaidlemata korras sisse nõuda.

O. Gustawson (is.): Ma kordan oma ettepanekut, mida tegin II lugemisel — wõtta § 20-as „kahekordses suuruses“ asemel „ühekordses suuruses“. Siin taetakse jällegi teatud trahw raamatute tarwitajatele peale panna, nähtawasti selleks, et raamatute tarwitamisega mitte ei liialdataks. Mina arwan aga, et käesolewa seaduse ülesanne on raamatute tarwitamist mitte kitsendada, waid seda hõlbustada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **H. Bauer**: Kommisjon arutas seda ka ja leidis, et tingimata soowitaw oleks seda sisse jätta, sest kui ainult liht raamatu hind ära maksetakse, siis oleks wäga tihti raske raamatuid tagasi saada. On wäga palju sarnaseid raamatuid, mille terwe trükk wälja on müüdüd ja kui keegi tahaks sarnast raamatut saada, siis läheb ja wõtab raamatukogust omale sarnase raamatu, maksab raamatu endise hinna ära, on seega enese silmis aus inimene olnud, kuid sedawiisi kaotaks raamatukogu kõik oma paremad ja haruldasemad raamatud ja sellepärast oli komisjon selle vastu, et ära maksetaks ainult raamatu harilik hind ja wõttis sisse kahekordse hinna.

Juhataja **J. Tõnisson**: Hääletamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek — wõtta § 20-as „kahekordses suuruses“ asemele „ühekordses suuruses“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 20-da hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 20 vastu wõetud.

(Hariduskomisjoni aruandja **H. Bauer** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 21—25).

§ 21. Igal awalikul raamatukogul on oma pitsat, millega kõik raamatukogus leiduwad raamatud peawad märgitud olema.

§ 22. Järelwalwe raamatukogude tegewuse üle kuulub kohaliku maakonna wõi linna kooliwalitsusele.

§ 23. Haridusministeeriumil on õigus selle seaduse alusel ja piirides anda üldisi täiendawaid määrusi awalikkude raamatukogude kohta.

II.

§ 24. Riigikogu poolt 6. märtsil 1923 a. wastuwõetud trükiseaduse § 20 täiendatakse järgmiselt: „Trükiseaduse § 17 tähendatud ettewõtted on kohustatud saatma Tallinna keskraamatukogule kohaliku politseiülema kaudu hinnata ühe eksemplaari kõigist trükitöödest, mis nad trükkinud.

III.

§ 25. Käesolew seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1925 a.

Juhataja **J. Tõnisson**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu võetud.

Koosolek on ligi 2 tundi kestnud, koolutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7 õhtul.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 7.20 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **J. Tõnisson**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

4. Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni-seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson** (loeb): Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni-seadus.

Töö-koolekandeminister **Chr. Kaarna**: Austatud Riigikogu liikmed! Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni-seadus on kauemat aega päewakorral olnud. Tema on suurt tähelepanu leidnud kõigi meie awalikkude asutuste, omavalitsuste, ametnikkude organisatsioonide ja ajakirjanduse poolt. Wabariigi Walitsus asub seisukohal, et pensioni-seaduse wastuwõtmisega ei tuleks mitte enam wiivitada, sest et tegelasi, kes pensioni wälja on teeninud, juba rohkesti on ja mõned nendest äärmiselt raskesti seisukorras. Üks osa wanadest tegelastest on ametikohuste täitmisel edasi. Ametiasutused on arwamisel, et suur osa neist wiimastest teenistuses mitte enam kõlbulikud ei ole, kuid hädasunnil hoitakse neid siiski ametis, et inimesi mitte saata weel halwemasse seisukorda. Et selle all töö ametiasutustes ja koolipõllul kannatab, on päris selge. Wõttes aga arwesse praegust liig rasket majanduslikku seisukorda, peab walitsus tarwilikuks awaldada Riigikogule soowi, et seaduse elluwiiimine sünniks mitte käesolewal aastal. Et uus pensioni-seadus ei awaldaks oma mõju käesolewa aasta eelarwe peale, tuleks ta maksuma panna 1. jaanuarist tulewal aastal. See on tarwilik weel teisel põhjusel, nimelt sellepärast, et keskasutus, kes pensioni-seaduse elluwiiamise oma peale peab wõtma, töötades kokkutõmmatud koosseisudega, ei

suuda kõiki neid eeltöid, mis seaduse elluwiiamiseks tarwilikud on, lähema aja wäljel korralikult ära teha. Wastawa parandusega esinen mina seaduse II lugemise lõpul.

Teine küsimus millele ma tähelepanu juhiksin, on see, keda käesolew seadus tahab pensioniõiguslikuks arwata, see tähendab ainult koosseisudes wõi riigiteenistusseaduses kindlaksmääratud ametnikka, wõi ka neid, kes wabapalgalistena ja töölistena riigi ja omawalitsuste käest palka saawad.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **K. Wirma**.)

Endised Wabariigi Walitsused ja ka praegune Wabariigi Walitsus käsitasid seda seadust sellelt seisukohalt, et pensioni alla tulewad arwata ainult ametnikud ja teenijad, mitte aga riigi ja omawalitsuste ettewõtete töölised. Walitsuse nimel waidlen mina rahaasjanduse komisjoni poolt § 1-ses tehtud muudatuse wastu, mis tahab laiendada seadust ka tööliste peale. Mis töölistesse puutub, siis on nemad praegu osalt rahuldatud sellega, mida käesolew seadus riigi- ja omawalitsuste teenijatele pakkuda tahab, nimelt on töölised kinnitatud õnnetujuhtumiste puhul. (W a h e l h ü ü e.) Ma arwan, et teie seda ilma küsimata peaksite teadma!

Kolmas küsimus, mida ma walitsuse nimel tarwilikuks pean puudutada, on pensioni määr. Seaduses on mitu alust, mis pensioni-õiguse ära määrab. Üks tähtsamatest alustest on teenistuse aeg, pensioni saamine teenistuse aja järele. Mingil juhtumisel ei peaks pensioni-määr perekonnale suurenema, kui pensionisaaja ise ära sureb. Rahaasjanduse komisjonis on aga parandus wastu wõetud, — niipalju kui mina tean, wiimasel momendil, kuna ennemalt sellekohased ettepanekud mitte läbi ei läinud, — et sel juhtumisel, kui pensionisaaja ära sureb, wõiks pensioni-määr perekonnale isegi pensioni täismäärast kõrgemale tõusta. Pensionääri lesk saaks selle eelnõu järele pool oma mehe — pensionääri — pensionist ja lapsed igaüks ühe kolmandiku. Kui lapsi palju, siis tõuseks summa liiga suureks. Walitsuse seisukoht on endine: järeljääjatele antaw tasu ei pea milgil juhtumisel suurem olema kui summa, mis pensionäärile oli määratud.

Need on tähtsamad asjad, mida ma tarwilikuks pidasin praegu, pealkirja aru-

tamise puhul, ära tähendada. Peale selle on weel teisi lahkuminekuid üksikute paragrahvide kohta, mille juures ma praegu peatada ei taha. Igatahes palun Riigikogu väga tõsiselt wõtta seda küsimust, mida kõigepealt nimetasin, nimelt, et seadus tuleks wastu wõtta ajawiitmata, kuid tema maksmapanemise tähtaeg edasi lükata.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Austatud Riigikogu liikmed! Wiimasel silmapilgul, kui pensioni-seadus, mis ligi 3 aastat on arutatud, päewakorras on, leiab Wabariigi Walitsus, et seks mitte praegune silmapilk kohane ei ole, et seda seadust maksa wõiks panna. Meie majanduslikud olud on praegu rasked. Seda keegi ei eita. Kuid on igal riigil teatud liik kohustusi, mida tema täitma peab, ja üks sarnastest on see, mida käsitab pensioni-seadus. Ma wõrdleksin käesolewal juhtumisel seda kokkuhoidmist, mis nüüd tahetakse teha, pensioni-seaduse edasilükamisega, mingisuguse teisega, näiteks Tartu sillaga. Tartus on kahelpool linna liikumine ja üks sild ei lase inimesi tarwilisel määral läbi. Tingimata on kaks silda tarwis. Selle all, et on üks sild, kannatab majanduselu Tartus. Ja ometi teise silla ehitamiseks ei leita raha. Mina arwan, et kui kokkuhoidmist hakatakse tegema, siis tuleb teha seal, kus riigi ja üldse riigi majanduslik elu mitte ei kannata.

Mis puutub sellesse seadusesse, siis igatahes mina ei kujuta seda ette, et teda saaks teostama hakata kohe, kui ta wastu wõetakse. Sellest silmapilgust peale, kui tema maksa hakkab, on need inimesed, kes tema alla kuuluvad, õigustatud pensioni saama käesolewa seaduse alusel. (Wahelhüüeridadest: Selles see teostamine seisab.) Teostamine tähendab ka raha wäljamaksmist. Mis puutub raha wäljamaksmisesse, siis nõuab see mõni kuu aega, enne kui raha wäljamaksmine wõib alata, nii wahest aasta lõpul, wõi tulewa aasta algul. Kui seadus nüüd wastu wõetakse, siis nõuawad eeltööd weel aega, nii et waewalt nüüd otsekohe raha loota oleks. Mina ei leia seda küllalt põhjendatud, küllalt õigustatud olewat, kui niisugune seadus, mille järele on tarwidus nii tuntaw kodanikkude keskel, nüüd arutusest kõrwale jäetakse. Kui seadus tänawu

wastu wõetakse, ei tule eelarwesse üle pooleaasta pensioni tasusumma. Seda ei tule ka kohe wälja maksta, waid siis, kui eeltööd tehtud. Sest ajast peale, kui seadus wastu wõetud, on pensionäärid õigustatud pensioni saama, mida nad siis kätte wõiwad saada kas wõi 1. jaanuaril. (Põllumeeste ridadest wahelhüüed: Lahti ei lase.) See ei kuulu siia. See on teine küsimus.

Mis puutub küsimusesse, kas töölisi selle seaduse järele pensioniõiguslikuks arwata wõi mitte, siis see tõuseb täies ulatuses üles, kui § 1 kõne alla tuleb. Kuid Wabariigi Walitsuse seisukoht oli I Riigikogul, kes tööliste selle seaduse alla kuuluwuse küsimust jaatawalt otsustas, oli esimese kui ka teise Riigikogu komisjonidel teada. Nähtawasti on uus walitsus pärinud selle eitawa seisukoha oma eelkäijalt. Wabariigi Walitsuse esitajad olid seaduse arutamise juures ja seal toodi ka need wäited ette, mispärast tuleks töölistes wälja jätta, kuid komisjon wähe-malt ei leidnud seda küllalt põhjendatud olewat. Ja seda ei põhjenda ka mitte see wäide, mida härra minister ka siin nimetas, nimelt, et tööliste kohta on maksew õnnetuste korral toetusandmise seadus.

(Sekretääri kohale asub sekretäär **T. Kalbus.**)

Käesolew seadus ei näe ette mitte ainult toetust wigastuste ja õnnetuste korral, waid ka toetust sel korral, kui inimene on haiguse tagajärjel jäänud tööwõimetuks, peale selle, mis õieti selle seaduse tuum on, wanaduse korral abiandmist. Need seadused, näiteks õnnetuse korral abiandmise seadus, ei ole mitte ainult tööliste kohta makswad, waid on makswad üldse asutuste kohta. Üldse kinnituseseadused maksawad teatawate asutuste ja ettewõtete kohta. Seal seaduses on nõndanimetatud „predprijatje“, mille kohta need seadused maksawad, mitte aga üksikute liikide isikute kohta. Nende seaduste alla kuuluvad nii ka ametnikud. Ametnikkudel ja töölistel on ühine seadus, nii et ei saa see takistuseks olla töölistele käesolewa seaduse järele abiandmise juures. Kuid selle küsimuse juurde, minu arwates, wõib tagasi tulla siis, kui § 1 arutuse all on.

Juhataja K. Wirma: Asun pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana emusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

I jagu.

1. Üldised määrused.

§ 1. Käesolewas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetusraha saamise õigus teenistusest wabastamise puhul isikutel: a) kes riigiasutustes ja ettewõtetes teeniwad; b) kes omawalitsuse asutustes ja ettewõtetes teeniwad, ükskõik, kas nad sinna on walitud wõi nimetatud; c) kes awalikkudes koolides ja õigustega eraõpeasutustes õpetawad.

Märkus 1. Riigiteenistuses seiswateks käesolewa seaduse mõttes loetakse ka Riigiwanem, ministrid ja riigikontrollöör.

Märkus 2. Käesolewa seaduse alla ei kuulu isikud, kelle teenistus riigi- ja omawalitsuse asutustes ainult kõrwaltoeks on, ja juhuslikud (hooaja) töölised. Ametid, mis kõrwaltoeks loetakse, määrab kindlaks Wabariigi Walitsus.

Märkus 3. Õpetajatel, ükskõik, kas nad ühes wõi mitmes õpeasutuses õpetawad, on õigus pensioni wõi ühekordist toetusraha saada, kui nende poolt antawate tundide koguarw mitte alla 50% kindlaksmääratud tundide normaalarwust ei ole.

Märkus 4. Kaitsewäelased ei kuulu käesolewa seaduse alla.

J. Holberg (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Peab ütleva, et käesolewa seaduse esimene paragrahw on põhjapanewa tähtsusega. Tema määrab ära need isikute kategooriad, kes peawad saama riiklikku kindlustust wanaduse wõi wigastuse juhtumistel. Need isikud oleks 3-me punkti all ära tähendatud. Kõige enne rahaasjanduse komisjoni poolt on p. a wormuleeritud nii, et tema järele pensioni saawad need, kes riigiasutustes ja ettewõtetes teeniwad, see tähendab kõige laiemas mõttes, algades meil kõige kõrgema wõimu esitajast riigiteenijate seas — riigipeast ja lõpetades kõige wiimase, nii ütelda kõige wäiksema inimesega — lihttöölisega, kes administratiiw asutuses ehk jälle tööstuslikus ettewõttes töötab. Kõigepealt pean tähendama, et see wormulatsioon ei ole sugugi mitte õnnelik ja täpne. Siin on öeldud — kes riigiasutustes teeniwad ja alles teise märkuse 3-mest sõnast wõib järeldada, et töölised peaksid ka selle seaduse alla

käima. Mina pean tähendama, et üldises keeles ja üldises mõistes ei tarwitata mitte sõna „teenima“ töölise kohta, ei öelda mitte, et tema teenib, waid öeldakse, et tema töötab. Teenijateks peetakse inimesi, kes teatud asutuses mitte walmistamise alal tegewad ei ole. Teiseks peab tähendama, et riigiasutuse mõiste on selles wormulatsioonis väga waieldaw ja segane. Riigiasutuse mõiste on üldse ka teistes riikides segane, weel enam segane on tema Eesti riigis, kus ei ole weel kindlaid piirid tõmmatud Riigikohtu poolt riigiasutuse mõistele. Näituseks tekib kohe küsimus, et kas mereasjanduse peawalitsuse jäälõhkujat „Suur Tõlli“ tuleb pidada riigiasutuseks wõi mitte, sellepärast et riigiasutuse all mõistetakse harilikult ühte kindlalt kohta, ühte liikumata paigalseiswat hoonet. Kui meie aga riigiasutuse mõistet laialises ulatuses wõtame, siis wõime väga kergesti sellele otsusele tulla, et ka riigi laewad oleks teatud wiisil riigiasutused. (E. Weberman, rhws.: Aga meriasjanduse peawalitsus?)

Nüüd edasi! Mina ei taha mitte majanduslikust küljest selle küsimuse peale waadata järgmistel põhjustel: On ju üks kõige kompetentsematest asutustest meie riigis, nimelt rahaasjanduse komisjon, leidnud, et riikliku raha resursid lubawad, et meie töölised selle seaduse alla saaksid wõetud. Mina tahan selle küsimuse juures peatada teisest küljest ja nimelt hoolekande seisukohast. (E. Weberman, rhws.: Aga wedurijuhid, need liiguwad ka samuti, kui „Suur Tõll“? kas need ka siia alla käiwad?) Mina tahan selle küsimuse juurde tulla ja waadata, kas äriliste ettewõtete teenijate ja tööliste sissewõtmine selle seaduse alla on õigustatud, kas on õigustatud, et äriliste ettewõtete teenijad, juhtiwad jõud ja abijõud, samuti ka töölised peaksid selle seaduse alla käima. Minu arwamise ja meie rühma arwamise järele ei ole see mitte õiglane samm järgmistel põhjustel: Riik on õigustatud ja wõib olla isegi kohustatud kindlustama oma teenijatele wanaduse ja wigastuste päewil äraelamise ja seda selle eest, et neil on isesugused elamise tingimised peale pandud riigi poolt. Lähemal ajal tuleb nende kohustuste hulk riigiteenistus-seaduse näol Riigikogus siin teie ette ja teie wõtate tema kindlasti wastu. Äriliste ettewõtete teenijate kohta ei wõi aga seda mitte ütelda, sest et neil on palju laheda-

mad elutingimised ja palju vähem kohustusi, kui riigiteenijatel ja sellest seisukohast waadatuna, ei ole õiglane neid paremasse seisukorda panna, kui seda on riigiteenijad.

Kui tuleme tööliste pensioni-küsimuse juurde, siis ei taha mina mitte ütelda, et see ehk meile üle jõu võiks käia selle seadusega ka tööliste pensioni anda, et see meile rasket koormat peale paneks, aga mina tahan waadelda seda just otstarbekohasuse seisukohast. Kõigepealt seaks mina üles küsimuse, kas on otstarbekohane selle seadusega töölisi pensioneerida ja kas see on hädatarvilik. Kõigepealt pean mina tähendama, et võiks ehk sellega põhimõttelikult nõus olla, et töölised saaksid pensioneeritud, kui meil kõik töölised oleks üheõiguslikud ja nii ühesuguses seisukorras, et nende wahel mingit wahet ei oleks. Kui see nii oleks, siis mina arwan, kaoks need suured pahed ja puudused ära, mis esile kerkiwad, kui meie selle seaduse niiviisi wastu wõtame. Kui aga nüüd tööstusettewõtted on kahte liiki jagatud, esiteks tööstusettewõtted, kus töölised pensioniõiguslikud ja teiseks tööstusettewõtted, kus töölised peawad töötama, ilma et neil oleks õigus pensioni saada, siis kerkib ülesse küsimus, kas töölistel on weel liikumise wabadus, kas ei saa see mitte kuidagi kaudsel teel piiratud. Selle peale peab küll wastama jaatawalt, sest kui on niisugused wahed, siis ei taha ju tööline kuidagi wiisi sealt ette wõttest lahkuda, mis temale teatud wiisil suuremaid kindlustusi annab ja mitte teise eraettewõttesse minna, kus temal neid kindlustusi ei ole. Teil ehk võib küsimus üles kerkida, kas meil töölised armastawad tihti oma teenistuskohati wahetada. Siis peab ütlemä, et Eesti riigis selle kohta weel statistikat ei ole. Aga minul on käepärast olnud käsitada Saksa statistika ja pean tähendama, et see tõesti nii on, toon näituse, kus kõige wäiksem liikumine on 50% ja kõige suurem kuni 100%. Wõtame „Julien hütte“, seal on üldse 2.390 töolist, juurde on tulnud aasta jooksul 2.148 töolist ja ära läinud 2.289. See näitab, et terve tööliste koosseis on ühe aasta jooksul muutunud.

Kui meie selle põhimõtte wõtame, et riigitöölised peaksid saama pensioni, siis igatahes töölised ei saa nii wabalt omale teenistust walida, waid peawad wastu tahtmist oma teenistuskoha peale jääma ja peale selle saaks tööline oma majanduslikus wõitluses kaudsel teel takistatud,

streikimise wabadus saaks weel piiratud, sellepärast, et tööline kardaks riiklikus ettewõttes ja riigitööstuses streiki algada, sest ta teab, et teda wõidakse igal ajal lahti lasta kahenädalise etteütlemisega, mille läbi kaoks wäljateenitud wanadusaastad. (M. Martna, sd.: Ega teil streigiwabadus südame peale ei ole.) Miks mitte? Mina räägin praegu tööliste kinnitamise otstarbekohasuse üle ja kuidaswiisi peab seda tegema. Nii et ka selles mõttes saaks tehtud nii ütelda teatud kitsendus töölistele. Ja kui nüüd tõesti niisugused puudused selle seaduse elluwiiimisega tulewad ette, siis tekib küsimus, kas maksab seda sel kujul maksuma panna. Ainult siis wõib jutt olla selle üle, kui ta tõesti hädatarvilik oleks. Niipalju kui mina olen waadanud neid maksu waid seadusi, mis tööliste kaitseks on maksu waid niihästi meil kui ka mujal, siis pean tähendama, et need meil nii wäga puudulikud ei ole. Seal on mõni põhimõte palju laiemalt maksuma pandud kui mujal Lääne-Euroopa riikides. Mina peaks küll kõige pealt aruandjale wastu waidlema selles mõttes, et meil töölistel ei ole haiguste juhtumistel õigus pensioni saada. Kui meie wõtame näiteks maksu waid seaduse 509 paragrahwi, siis on seal öeldud, et töölised riiklikkudes mäetööstusettewõttes ehk kaewandustes wõiwad mitte ainult wigastamise puhul saada pensioni, waid kui nemad üldse ei ole kõlbulikud tööks ehk kui on nõndanimetatud elukutse haigus, Berufskrankheit. Nii et meie näeme teatud tööliste kategooria juures on see wõimalik. Ja meie peame siin just arwesse wõtma, et suurem osa riigitöölisi on põlewkiwikaewanduse tööstuses, siis on see küsimus kaudsel teel enam-wähem lahendatud. (W. Linna mägi, krst.: Seda haigust ei ole.) Mina arwan, kui seal wee sees põlwist saadik tuleb töötada sügisel ja talwel, siis wõib reumatism tekkida ja selle seaduse paragrahwi järele wõib temale siis, kui tema on töowõimetuks jäänud, ja peabki see ettewõtte temale maksma pensioni $\frac{2}{3}$ palga suuruses. Mina ei taha mitte siin ütelda, et meil tööliste kindlustamine oleks eeskujulik ja et meie ei pruugiks midagi ette wõtta, sel seisukohal ma sugugi ei asu ja ei saa ka meie rühm asuda, aga meie arusaamise järele ei tuleks praegu selle seaduse alla wiia töölisi, waid rahuliselt see küsimus wanal wiisil lahendamiseks lugeda, kuni meil üldine kinnitusseadus maksuma pandud saab. Mina pean tähendama, lugu-

peetud rahwaesitajad, et see seadus ei ole ju koguni nii konstrueeritud. Seal räägitakse ülemusest, kes on kaewandustöölise ülemus? Ja kui nüüd tõesti tahetakse ehk seda läbi wiia, siis minu arusaamise järele kui enamus sellega nõus ei ole, et töölised siit wälja jätta ja walitsus ka mitte nõus ei ole ja kui seda seadust ei taheta mitte maksuma panna ennem, kui 1. jaanuaril 1925 a., siis oleks weel aega küllalt teda ümber töötada, kuidas seda seaduse mõte ja eesmärk nõuaks. Mina ütlen, et kui seda ei tehta, siis peale sekeldusi see igatahes mitte midagi juurde ei anna. Minul oli I lugemisel juhus näidata, et tema wõib mõnel juhtumisel isegi tööliste seisukorda halvemaks teha. Selles mõttes on minul au esitada wastawad parandused põllumeeste rühma nimel. Siin on nii wõetud, et kui meie kõigepealt wõtame punkt a, nagu see Wabariigi Walitsuse poolt oli esitatud, tugenedes riigiteenistus-seaduse peale, oleks see väga otstarbekohane. Ühe riigiteenistus-seaduse eelnõu järele jaguneksid meie riigiteenijad kahte kategooriasse, esiteks ametnikud, kuhu kuuluvad otsekohesed wõimuteostajad ja teised abijõud, kelle hulgas leiaksid üleswõtmist ka liht majateenijad ja kutsarid ühes käskjalgadega. Sellega saaks see paljude rahwaesitajate poolt awaldatud kartus kõrwaldatud, et alamad teenijad ilma kindlustuseta jääwad, nii et kõige wiimane riigiasutuses teeniw abijõud — kutsar wõi lihtne toakoristaja, et need käiksid ka selle seaduse alla ja selles asjas ei ole hädaohtu mitte karta. Minu esimene parandus oleks wõtta § 1 järgmiselt:

„§ 1. Käesolewas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetusraha saamise õigus teenistusest wabastamise puhul isikutel: a) kes riigiteenistus-seaduse järele riigiteenijateks loetakse; b) kes omawalitsuse asutustes teeniwad, ükskõik, kas nad sinna walitud wõi nimetatud on, wälja arwatud töölised ja omawalitsuse asutuste äriliste ja tööstuslikkude ettewõtete teenijad; c) kes awalikkudes koolides ja õigustega eraõpeasutustes õpetawad.“

Kui rahwaesitajad leiawad, et riigiteenistus-seaduse peale tugeneda ei wõi ja tahawad wana wormulatsiooni alles jätta, siis teeksin järgmise ettepaneku, mis hääletamisele tuleb sel juhtumisel, kui minu esimene ettepanek tagasi lükatakse:

„Käesolewas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetusraha

saamise õigus teenistusest wabastamise puhul isikutel:

a) kes riigiasutustes teeniwad,

b) kes omawalitsuse asutustes teeniwad, ükskõik, kas nad sinna walitud wõi nimetatud on,

c) kes awalikkudes koolides ja õigustega eraõpeasutustes õpetawad.

Märkus 1. Riigi ja omawalitsuste äriliste ja tööstuslikkude ettewõtete teenijad ja töölised ei käi käesolewa seaduse alla.“

Mis puutub märkus 1-sse, kus räägitakse Riigiwanemast ja ministritest, siis oleks minu arwamine, et seda märkust sugugi mitte üles wõtta, sest nemad on koosseisudes ette nähtud ja kõigil neil, kes koosseisudes ette nähtud, on õigus riigiteenistus-seaduse alusel pensioni saada. Teen ettepaneku:

„Märkus 1 praegusel kujul wälja jätta.“

Kui peaks vastu wõetama, et töölised ei kuulu mitte käesolewa seaduse alla, siis teeksin ühe lisaparanduse: „Märkus 2 wälja jätta sõnad „ja juhuslikud (hooaja) töölised.“ See lisasettepanek tuleks hääletamisele juhtumisel, kui minu 2 eelmist ettepanekut vastu wõetakse.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Härra Holberg puudutas küsimust, kas töölisi arwata pensioni-seaduse alla wõi mitte, kõigepealt põhimõttelikult ta ei pidanud seda mitte õiglaseks, põhjenduseks ette tuues, et ärilistes ettewõtetes teeniwalatel isikutel lahedamad elutingimised on kui nendel, kes riigiteenistus-seaduse järele riigiametnikkude ja riigiteenijate mõiste alla kuuluvad. Sarnane wäide ei ole põhjendatud ja selle vastu wõiks juba see asjalu kõnelda, et kui siduda pensioni-seadust riigiteenistus-seadusega, siis ei jää wälja mitte ainult äriliste ettewõtete teenijad ja töölised, waid ka üks osa ametasutustes teeniwaid vähemapalgalisi teenijaid, kes koosseisudest wälja jäetakse ning riigiteenistus-seaduse alla ei kuulu. Missugune riigiteenistus-seadus saab, seda ei wõi härra Holberg ega keegi teada, sellepärast, et see küsimus weel Riigikogus otsustatud ei ole. Härra Holberg ütleb, et riigiteenistus-seadus wõib saada niisugune, aga ta wõib väga hästi Riigikogust wälja tulla ka teistsugusena. Nii teenistus-seaduse peale käesolewa küsimuse otsustamisel toetada ei saa.

Ärlistes ettevõtetes, võtame näiteks sadamatehastes või raudtee peatehastes teenivad ametnikud ja töölised, ei ole mitte paremapalgised kui need isikud, kelle kohta maksma pannakse riigiteenistus-seadus. Ka riigi ettevõtete tööliselt on enam nõutud, kui eratööstuse tööliselt: on just paremalt poolt nende wahale kriips tõmmatud. Tuletage meelde missugune kord pandi maksma sadama- kui ka raudteetehastes sõjapäewil ja kuidas seal nõuti distsipliini, mida eraettevõtetes senniajani olnud pole. Mina arwan, et üks neist, kes niisugust distsipliini nendes asutustes nõuab, on härra Holberg, kes siin nüüd teisest seisukohast välja minnes püüab riigi tööliste peale waadata. Härra Holberg ütleb, et ei ole otstarbekohane ega tarwilik tööliste käesolewa seaduse alla arwamine, ja kui wast see seadus kõikide tööliste kohta maksew oleks, siis wõiks sellega nõus olla. Selle seadusega tahetakse selle põhimõtte teostamist alata, et kõik kodanikud riigis wanaduse ja töewõimetuse päewil oleksid kindlustatud. See kindlustamine tuleb maksma panna kahe seadusega: üks, mis käib riigiteenistuses ja teine, mis käib erateenistuses olewate isikute kohta. Kui nüüd tahetakse töölisi eraldada, siis räägitakse sellega iseenelele wastu ja tahetakse läbi wiia seda, et ei saaks maksma pandud üldine pensioni-seadus, waid ainult ühe teatud kitsa ringkonna kohta. Öeldakse, et tööliste kohta ei ole see praegu mitte hädatarwilik. (J. Holberg, põl.: Tarwilik on, aga hädatarwilik ei ole.) Mina arwan, kui teie seda oletate, siis ei tohise mitte ütelda, et teie see olete, kes üldise irwalidsuse ja wanaduse wastu kinnitamise seaduse eest wõitlema hakkaks.

Härra Holberg kurdab ka selle üle, et töolistelt wõetakse liikumise wabadus ära, kui neid seotakse pensioniga. Tööline ei taha pensionist ilma jääda ja tema püsib kohal. Aga just sellepärast see seadus minu arwates riigile tululik ongi, ja mis riigile tululik, see on otstarbekohane ja seda peaks toetama ka põllumehed. Riigile on tululik, kui üks tööline tema ettevõttes kauem püsib, niisama tululik kui asutuses wilunud ametniku töö. Ja praegu on meil ka üksikutes ettevõtetes wanu töölisi, kes lähenewad nendele nõuetele, mida pensioni-seadus ülesse seab. Need kaks asutust on teedeministerium temale alluwate asutustega ja sadamatehased. Põlewkiwitööstuses ja

teistes sarnastes uutest ettevõtetes wanu töölisi ei ole, sest need on uuestiawatud ettevõtted ja seal on töölised tulnud erateenistustest. Nende kohta hakkab see seadus oma mõju awaldama edaspidi, kui töölised neis ettevõtetes kauem on teeninud.

Minu arwates, härra Holberg, teie peaksite selle üle ainult rõõmustama, kui riigi ettevõtetes streikisid ei ole. Muidugi, mina ei usu, et Teie sellele seisukohale asute, et riigile kõige kasulik on, kui tema ettevõtetes streigid on. (Wahel hüüab J. Holberg'i, põl. poolt.) Soo, aga ometi kui sarnaseid abinõusid tarwitati, nagu seda tehti omal ajal raudtee peatehastes, siis olite Teie, põllumehed, need, kes seda õigustasid, kes sõjaringkonna ülema määrusi, mis käisid makswate seaduste wastu, õigeks tunnustasid. Mina isiklikult leian, et pensioni-seadus ei kitsenda mitte streigiõigust. Töölisele jääb õigus liikuda: tema wõib minna, kui ta tahab ja wõib ka jääda ja tööd edasi teha. Kui tema ära läheb, kaotab tema pensioniõiguse. Härra Holberg ütleb, et pensioniga takistatakse tööliste majanduslikku wõitlust. Lubagu härra Holberg, et töölised ise wõitlewad abinõude eest, millega nemad majanduslikku wõitlust peawad ja ärgu hakaku härra Holberg neid abinõusid, nõnda ütelda, tööliste pihku pistma.

Mis puutub makswatesse seadustesse, siis, nagu ma tähendasin, on neis käsitatud ainult üksikud juhtumised, nimelt õnnetujuhtumise korral abiandmine. § 509, mis mäetööstuse kohta maksew, on öeldud, et pensioni wõiwad saada töölised ka professionaalhaiguste puhul, see on, haiguste puhul, mis saadud mäetöö läbi. Seal on kirjutatud klambrites „professionaal haigused“ ja juba see ütleb ära, et maksew seadus käib ainult selle juhtumise kohta. Kuid ega käesolewas seaduses pensioni ei anta ainult kutsehaiguste puhul, waid üldse kui tööline haiguse tagajärjel töewõimetuks on jäänud. Nii on see seadus palju laiema ulatusega ja maksew seadus on ainult osa sellest, mis praegune seadus pakub. Aga mis puutub tööstusliku töö seadusesse, siis tuletage meelde, et üks osa sarnastest ettevõtetest, mis käiwad praegu tööstusliku töö seaduse alla, tahetakse tema alt välja arwata ja nimelt — turbatööstus. Rahaasjanduse komisjonis Teie ise hääletasite tööstusliku töö seaduse maksmapanemise wastu turbatööstuse kohta. Nii ei taha

Teie weneaegset tööstusliku töö seadustki maksma jätta riigietewõtete kohta. (W a h e l h ü ü e p ö l l u m e e s t e r ü h m a p o o l t.) Praegumakswate seaduste järele on turbatöölised ka tööstustöölised.

Käesolewa seaduse tuumaks on wanaduse pension. Kui tööline on 25 aastat ehk rohkem teeninud, siis saab tema pensioni ja see on ka tööliste tarwilik.

Mis puutub teistesse puudustesse, mida härra Holberg näidanud, siis oleks palju otstarbekohasem olnud, et härra Holberg, kes rahaasjanduse komisjoni pensioni-seaduse alamkomisjoni esimees oli, oleks need parandused juba alamkomisjonis teinud. Ühtegi ettepanekut, mis praktiline, tagasi ei lükatud. Nähtawasti härra Holberg'il seal puudusi ette tuua wõimalik ei olnud.

Kui töölised wõetakse pensioni-seaduse alla, siis ei tarwitse arwata, et see riigile suuri kulusid teeb. Neid on õieti wähe, kes lähemal ajal pensioni peale lähewad ja pealegi töölised 55—60 aastani ei ela, nagu ametnikud. Neid on wähe, kes niikaua elawad. Peale selle on ainult kaks asutust, kus wanemaid töölisi on. On teada, et raudtee peatehastes on 10—15 töolist, kes wanemad. Wõiks siis juttu olla weel õnnetuste ja haiguste korral pensioni maksmisest. Ka siin ei wõi arw suur olla. Praegusel silmapilgul on riigiametnikka, kes pensioni peaksid saama, tööliste ja ametnikkude üldarwuga wõrreldes protsendiliselt palju rohkem, kui töölisi. Rahalist kulu wõiks tööliste pensionidena olla wast kõige rohkem 3 miljonit aastas, siis kui töölised ka käesolewa seaduse alla arwata. Mina olen andmeid kogunud selle üle, kui palju wanu töölisi tööstusettewõtetes on.

Riigile on wäga tähtis kui ka töölised saawad kindlustatud tööasutustes. Sest seda hoolsamalt töötab tööline ja selle tagajärjel, kui nendel pensioni-õigus on, püsiwad nemad ka kauem omal kohal.

W. Linnamägi (krst.): Ma olen nõus Riigikogu liikme härra Holberg'iga, leides, et § 1. käesolewas seaduses üks tähtsam paragrahw on, sest tema ütleb ära, kes selle seaduse alla käiwad. Härra Holberg leiab, et need kategooriad teenijaid ja ametnikka, ning töölisi, kes selle pensioni-seaduse alla käima hakkawad, ei ole küllalt hästi selles paragrahwis wormuleeritud. Nimelt ei pidawat punkt 2 mitte küllalt selgelt ära ütleva seda, mis

ta peaks ära ütleva ja sellepärast pani Riigikogu liige härra Holberg omalt poolt uue redaktsiooni ette. Wõib olla, et § 1. mitte küllalt punktipealt ja hästi ei ole ära öeldud need tundemärgid, mis oleks äramäärajaks, kas üks ehk teine isik selle seaduse alla käib. Kuid siin peab seda tähele panema, et meie pensioni-seadus on selles mõttes õige laialdane ja iseäraline, et tema korraldab mitte üksi riigiametnikkudele ja teenijatele pensionisaamist, waid ka omawalitsuse ametnikkudele ja teenijatele. Ja just sellepärast, et tema nii laialisi ringkondi oma alla wõtab, on raske defineerida seda mõistet, kes peab selle alla käima. Komisjonis, kus see seadus läbi arutati, on mitme aasta kestel olnud palju waidlusi selle üle, kuidas ära määrata neid mõisteid, kes selle seaduse alla käiwad, kes on teenija, kes on ametnik jne. Ei ole mitte parema redaktsiooni juurde tuldud. Kas nüüd see ettepanek, mis härra Holberg tegi punkt A kohta, et tugenedes riigiteenistus-seaduse peale, peaks olema ära määratud riigiteenijad ja ametnikud, kes siia alla wõiwad käia, kas see parem on, see on ka küsitaw, sest igatahes kohaseks ma seda mitte ei pea enne juba tugeneda ühe teise seaduse peale, mis weel tulema saab ja millest weel ei teata, missugusel kujul saab ta seaduseks. Õieti on ju punkt a ja b puht analoogilised käesolewas seaduses. Punkt a-ga ei lepi härra Holberg mitte, kuid punkt b-ga küll. Punkt b-s on öeldud: „kes omawalitsuse asutustes ja ettewõtetes teeniwad, ükskõik kas nad sinna on walitud, wõi nimetatud“. See tundemärk rahuldab täiesti härra Holbergi. (J. Holberg, põl.: Ma ei ütelnud seda sugugi!) Lubage, Teie kandsite oma redaktsiooni ette, milles punkt a oli muudetud, aga punkt b leidsite täiesti hea olevat, tähendab, Teie olete sellega nõus. Punkt b määramine on siin hea, aga punkt a kohta, mis kõneleb riigiasutuste teenijatest, Teie tegite paranduse. (J. Holberg, põl.: Ma esimesel lugemisel juba ütlesin.) Ometi omawalitsuse teenijaid ja ametnikka kuidagi moodi teisiti ära määrata ei saa, kui siin see ette pandud. Et nemad omawalitsustes teeniwad, muud tundemärki ei saagi olla, sest seadust, mis omawalitsuse teenistust käsitaks, ei ole. Kui punkt b küllalt hea on ühe arwu pensioni alla käiwate isikute kohta, nimelt — omawalitsuses teeniwate ametnikkude ja teenijate kohta, siis peaks see sama analoogiline punkt

hea olema ka riigiteenijate ja ametnikkude kohta. Edasi ei leppinud härra Holberg kuidagi sellega, et wõiks käia pensioniseaduse alla ka omawalitsuste ärilistes ettevõtetes teeniwad ametnikud ja teenijad. Sellele pean mina täiesti vastu waidlema. Omawalitsused teostawad oma wõimu oma asutuste kaudu ja need asutused, nii ütelda keskasutused, kes asju nii enam-wähem bürokraatlikult ajawad, niisama kui seda riigiasutuste ametkonnad teewad, ei ole mitte tähtsamad omawalitsuste juures. Neid on kaunis wähe ja nende asutuste tähtsus on wähene. Asutused, mis omawalitsustel on, mis tähtsad linnale ja maakonnale, need on ettevõtted, mis otsekohe lahendawad laiade rahwakihtide huwisid niihästi materjaalseid, kui ka waimlisi. Need ei ole mitte bürokraatlikud kantseleid waid omawalitsuse mitmesugu ettevõtted. Missugused neist on õieti ärilised ettevõtted omawalitsuste juures, ja missugused seda mitte ei ole? Minu teada ei ole seda weel keegi selgelt ära määranud ja usun, et härra Holberg wõib seda weel wähem teha. Kas on linna gaasiwabrik äriline ettevõte? Kas on tapamaja ja tramm ärilised ettevõtted... (J. Soots, põl.: Pandimaja!) Ka pandimaja. Tehke seda selgeks, kas ta on puhtäriline ettevõte wõi mitte ei ole. Üldine arwamine on, et ta seda ei ole. Öhtu-Euroopas ja ka mujal, samuti ka Wenemaal oli arwamine, et linna pandimaja näiteks, ei ole mitte äriline ettevõte, samuti kui ka teised ärilise laadiga asutused, mis otsekohe linnaelanikkude hea käekäigu eest hoolitsewad. Ja neid ametnikka ja teenijaid, kes neis asutustes teeniwad, neid on weel rohkem, kui linna keskametikohtade teenijaid ja ametnikka. Oleks täiesti ülekohus neid pensioniseaduse alla mitte arwata. Millega on see õieti motiweeritud? Kas saawad need ametnikud ja teenijad rohkem palka? Kas on neil lähedamad elutingimised? Kui midagi iseäralikku oleks nende teenijate seisukorras, siis wõiks aru saada, aga mitte midagi ei ole. Palgad on täiesti ühtlustatud, igal pool, selle peale waatamata, kus keegi teenib, linnaametis, tapamajas, wõi kusagil mujal, on ühed samad palgad, ühed samad töötingimised. Ainult selles mõttes on tingimised teised, et linna ettevõtetes teenijad peawad pikemat aega teenima, töö on pikem ja wõib olla intensiivsem. Muidu ei ole seal mingisugust wahet, ja ära jätta sellepärast hulk linnateenijaid

-ametnikka pensioniseaduse alt, ja wõtta tema alla ainult üks liik, wähem liik ametnikka, on ülekohtune. Sellega kuidagi leppida ei saa.

Nüüd, mis puutub töölistesse. Härra Holberg on täiesti selle vastu, et töölised pensioniseaduse alla käiks. Mina ei ole mitte iialgi kõige selle pensioniseaduse läbiwaatamise aja jooksul selle mõtte pooldaja olnud, et töölised peaks käesolewa pensioniseaduse alla käima, küll mitte põhimõttelikult, waid ära nähes neid tehnilisi raskusi, mis sellega ühenduses on. Sellepärast minul ka praegu midagi selle vastu ei oleks, kui Riigikogu otsuse teeb, et töölised pensioniseaduse alla ei käi, aga kui siiski arwatakse tarwilikuks ka töölised riigi ettevõtetes ja omawalitsuste ettevõtetes pensioniseaduse alla wõtta, siis mul selle vastu ka midagi ei ole. Kuid sel juhtumisel peaks küll wististi teatud parandused § 1. juurde saama tehtud. Ja selles mõttes ma peasjalikult sõnagi wõtsin. Mina oleksin ette pannud § 1. juurde wõtta 5-da märkuse järgmise sisuga: „Käesolewa seaduse alusel ei ole pensioni-õigust isikutel, kes wigastada, wõi wigastuste tagajärjel surma saanud, ega ka nende perekondadel, kui nad pensioni saawad tööstusliku töö seaduse (Sead. kogu XI köide II jagu 1913 a. wäljaanne §§ 372—771) ja teede seaduse (Sead. kogu XII köide II jagu 1916 a. wäljaanne §§ 612—718) järele.“ Need seadused, mis siin märkuses üles loetud, käsitawad tööstuse ettevõtetes wigasaanud töölistele pensioni ja tasu maksmist, ja on seal tasumaksmise kord ja määrused õige rohkearwulisesse paragrahwidesse ära mahutatud. Puhtehniliselt on wõimatu seda seadust sel kujul vastu wõtta, kui tahetakse nende seaduste alusel nüüd neile töölistele pensioni maksta wigastuste ja õnnetujuhtumiste puhul käesolewa seaduse järel. Siis peaks siia juurde lisama mõni 50 paragrahwi, ja just selles mõttes, et praegusel kujul pensioniseadus ei wõimalda töölistele tööstuslikkudes ettevõtetes õnnetujuhtumiste puhul tasumaksmist, on tarwis käesolewa paragrahwi juurde märkus wõtta, et kõik need töölised ei saa mitte sel puhul tasu pensioniseaduse järele, waid saawad tasu nii kui ennegi nende kahe erilise seaduse põhjal. Muidugi siis töölised saaks ainult käesolewa pensioniseaduse järele wanaduse pensioni, ja pensioni lühendatud aja jooksul haiguste puhul, mis teenistuse jätkamise wõimataks teewad, mis aga mitte

ei ole professionaal iseloomu kandwad haigused.

Kui siis Riigikogu enamus otsustab töölisi ka pensioni-seaduse alla wõtta, siis minu arwamise järele on möödapääsemata tarwilik selle paragrahwi juurde wõtta see 5. märkus, mis ma juba ette lugesin. Ainult sel wiisil wõiks töölised selle alla käia. Kui aga see märkus tagasi lükatakse, siis on minu arwamise järele wõimatu, et töölised wõiks pensioni-seaduse alla praegusel kujul käia, sest tema siis ei wõimalda neile ülepea pensioni maksta.

A. Jürgenstein (rh.w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minul oli nõu § 1-se juurde 5-at märkust teha. Et aga nüüd härra Linnamägi mulle ette on jõudnud, siis pean ette tähendama, et kui härra Linnamägi märkus peaks wastu wõetama, siis minu oma 6-ks peab jääma. Märkus, mis mina teha tahan, on minu arwates väga tarwilik. Meie oleme oma pensioni-seadusest wälja jätnud ühe rea wanu riigi- ja omawalitsuste teenijaid: meie wanad kooliõpetajad, ja wõib olla ka mõned wallakirjutajad, kes nüüdsel Wabariigi Walitsuse ajal mitte ei ole teeninud, sest et nad wanaduse nõrkusest riigiteenistusest enne meie iseseiswust pidid lahkuma. Nad elawad aga alles ja on praegu kõige wiltsamas seisukorras. Teie teate, et meie terve ärkamise aja pioneerid wõi eestwõitlejad olid just meie rahwakooliõpetajad ja wallakirjutajad. Ja kui meil täna Eesti iseseisew riik on, siis wõime julgesti ütelda, et selle riigi ettewalmistajad olid just need inimesed, keda meie nüüd tahame Eesti riigi pensioni-seadusest wälja jätta. Wälja jätame nad sellepärast, et uues seaduses on lause sisse wõetud, et ainult need saawad pensioni, kes Eesti wabariigi piirides ja Eesti wabariigi kestwuse ajal üks aasta on teeninud. Seda need wanad mehed ette tuua ei wõi. Aga nemad on täiesti pensioni-wäärilised. Ma tunnen inimesi, näiteks Saaremaal elab seal laialttuntud õpetajamesinik Paulmeister 83 aastat wana, kes Wene ajal on kõige kõrgema pensioni wälja teeninud, peale 3.000 kuldrubla aastas. Nüüd sai tema töö- ja hoolekandeministeeriumist esiotsa wist 1.000 marka, ja praegu suure waewaga 1.500 marka kuus pensioni. Öeldakse, et need mehed wõiwad jääda hoolekandeministeeriumi alla. Aga tõepoolest, kui uuemad kooliõpetajad saawad pensioni oma teenistuse

eest, siis on need wanad sunnitud armu-anni waral elama, ja meie teame, et see armuand kehwa on. Neid inimesi ei ole väga palju ja nad ei koorma meie riigi elarwet mitte kaua, sest nad on kõik wälja suremas. Aga nemad vähemalt lahkukuks selle hea tundmisega, et nemad mureta omad wanad päewad wõiwad lõpetada, ja et nende teenistus tarwilist hindamist leiab.

See on üks.

Teiseks on meil mõned üksikud wanad ametnikud, mõned wenelased on ka nende seas, kes meil on oma pensioni wälja teeninud ja nüüd väga wiltsalt elawad. Wõib nendest mõned nimetada: Saaremaal Wassiljew, Tartus — Klokatschew, kes omal ajal Wene mõisnikud on olnud, heas oludes on elanud, siin rahuoldawalt on teeninud, keegi nende üle ei ole nurisunud. Tuli näiteks see wana Klokatschew minu juurde ja küsis, kas mina ei wõiks temale ilma rahata anda „Postimehe“ numbrid. Ma küsisin: mis Teie sellega teete, Teie ei mõista ju eestikeeli lugeda. Ta wastas: mõtelge ometi, ma olen haritud inimene ja tahaks teada, mis ilmas sünnib. Ma ei oska küll eestikeelt lugeda, aga Wene lehe juures ei ole mul tuttawaid, sealt ma lehte rahata ei saa. Mul on wana teenija, see mõistab eesti- ja wenekeelt ja see paneks mulle ümber. Mõtelge, austatud Riigikogu liikmed, niisugust seisukorda, kus üks haritud inimene, kes oma elupäewad on teeninud riiki ja rahwast, niisuguses seisukorras on. Meil on aga ka teatud kohustused nende wastu. Meie oleme Wene riigilt saanud päranduseks ühte ja teist, selle wastu meile on kohustused üle tulnud. Nende mõne wana inimese eest peame meie katsuma hoolitseda, kes meid Wene riigi ajal on teeninud ja kes nüüd meie kodanikkudeks on saanud. Ma paneks sellepärast ette järgmise märkuse § 1-se juurde: „Käesolewa seaduse järele maksetakse pensioni wõi ühekordset toetust ka neile riigi- ja omawalitsuse teenistuses olnud Eesti wabariigi kodanikkudele, kes kunni selle seaduse wäljakuulutamiseni Eesti wabariigi kodanikud olid ja kes Wene walitsuse ajal vähemalt 25 aastat Eesti wabariigi piirides riigi- wõi omawalitsuste asutustes seisnud.“

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui meie pensioni-seaduse puhul sõna wõtame, siis mitte sellepärast, et seaduse wastu tahaksime waielda,

waid ainult sel põhjusel, et seadusele anda õiget joont, mis riigiteenijate pensioni-seaduse vääriline oleks.

Kui meie asuksime rkl. Jürgenstein'i seisukohale ja wälja läheksime ainult puht tunnete aluselt, siis tuleks wälja, et meie peaksime wõtma riigiteenijate pensioni-seadusesse weel mitmet liiki kodanikka, kes praegu meie riigis kannatawad ja enese wastu wäga soojad tunded esile kutsuwad. Arwan kindlasti, et peale nende, keda nimetas härra Jürgenstein, weel mitmed ja mitmed liigid wõiwad olla. See ei tähenda aga mitte, et meie need riigiteenistuse pensioni-seadusesse peaksime wõtma. Mina ei kõnele ka praegusel korral nende liikide wastu, mis härra Jürgenstein ette tõi, aga meie peaksime nende pensioneermise kohta eriseaduse tegema. (J. Linnamägi, krst.: On olemas!) Ei, praegu ei ole. Minu teada on küll mitmesugused eriseadused § 12-a põhjal wälja antud, aga need käiwad teiste liikide kohta. Riigiteenistuse pensioni-seadus peaks wõtma enese alla ainult need liigid teenijatest, kes ette on nähtud riigiteenistus-seaduses. Seda meie näeme kõigis teistes maades ja meil ei oleks põhjust kaugemale minna. Kuna meie põhiseadusega meie omawalitsuse asutustele on antud teistsugune ehitus, kui seda harilikult nii mitmes kohas mujal näeme, on muidugi arusaadaw ja loomulik, et meie riigiteenijate kõrwal ühisesse seadusesse mahutame pensioni poolest ka kõik omawalitsuse teenijad, pealegi kui omawalitsuse teenijate eest omawalitsustel enestel laseme pensioni tulusid maksta. Kaugemale, riigi- ja omawalitsuse teenijaid minna oleks meil wähe põhjust. Näiteks, mina ei tea ühtegi pensioni-seadust, wõib olla, lugupeetud aruandja ehk teab, kus äriliste ettewõtete ja tööstusettewõtete teenijad, tähendab, töölised jne. oleks riigiteenistuse pensioni-seaduses ühel alusel riigiteenijatega. See ei tähenda kaugeltki mitte, et meie oleme tööliste pensioneermise wastu, waid töölised saawad pensioneermisest hoopis teises korras. Neil on ise alused. Ja ma küsiks härradelt Riigikogu liigetelt, mis põhjus on meil riigitöölisi erilisesse seisukorda panna, wõrreldes kõigi teiste töolistega, mis-sugused selleks on põhjused? Meie teame, kõigil teistel töolistel on wanaduse, inwaliidsuse ja igasuguste hädade wastu oma kinnitamise korrad, neil on erilised pensioni korrad. Riigi wabrikute, riigi turbasoode ja riigi põlewkiwitööstuse

alad, ja paljude teiste riigi äriliste ette-wõtete töölised mahutame teise seisukorda, kui kõik muud töölised riigis. See ei näi soowitaw olewat. Minu arwates on see otsekohe tööliste kahjulik, et meie töölised nende huwides eraldame. (E. Weberman, rhwsw.: Eraametnikud ei ole mitte riigiametnikud ja eratöölised ei ole riigitöölised.) Ei, see ei ole mitte nõnda, eraametnikud käiwad ka pensioni alla, aga neil on pension teises korras, neil on oma asutuste pension ja kui teie üldise pensioni-seaduse maksma panete, nii nagu see sotsialistliku programmi järele kawatsetud on, siis käiwad kõik pensioni alla, aga teises korras. Nõnda et iga ala jaoks peab oma kord olema. Tahate Teie kõike ühendada riigiteenistuse pensioni alusele, siis käiwad sellega kaasas mitmesugused halwad nähtused. Näiteks riigi tööstusettewõtetes, ma ei wõi kindlasti ütelda, et iga riigi tööstusettewõte kasuga töötab, ta wõib kasuga töötada, ta wõib aga ka kahjuga töötada, kuid igasugune äriline ettewõte peab aga tingimata enese tasuma ja ka kasu andma. Kui aga tema mitte kasu ei anna, siis tekib seisukord, et meie riigi tööstuste tööliste maksame pensioni rahwa käest tulewate maksude abil, lihtsalt riigikassast. Nüüd mina küsiks, mis õigusega meie maksame nendele tööliste pensioni, kui see riigi äriasutus ennast ära ei tasu ja maksame pensioni riigisummadest, ilma et see riigi tööstusettewõte riigi pensioni-kassasse ühtegi penni maksaks. Sellega näitaksime kunstlikult, et riigi ettewõte kasuga töötab. Kui meie wõtame eratööstusettewõtte, siis see peab ometigi tasuma kassasse teatawad summad ja kui ta mitte need summad ära ei tasu, siis jääb ta pankrotti. Minule ei ole mitte selge, mispärast meie rahwa üldtulusummadest riigi tööliste, kes omaltpoolt mitte midagi ei maksa, hakkame üldiste rahwa maksude abil pensioni maksma. (W. Linnamägi, krst.: Kelle abil meie lõime need tööstusettewõtted?) Iga äriline ettewõte peab enese ära tasuma ja igal riigi ärilisel ettewõttel ei tohiks olla eraldatud seisukorda eraettewõtetega. Nõnda et arusaadaw, kui meie tahame modernid olla ja isesuguse seisukorra pensioni asjus sünnitada, siis meie wõiksime seda teha, aga kusagil seda mujal ei ole. Selle wastu kõneleb weel üks teine põhjus. Kui maksetakse pensioni, siis peab seda maksma

ikka see ettewõte ja see asutus, kes määrab palgad, aga riigi tööstusettewõtete juures meie seda ei wõi ütelda. Näiteks walitsus ei normeerii mitte nende palkasid, nemad on teatud autonoomsed asutused, nemad ise normeeriwad omi palkasid, ise teewad ja on, riik aga maksab pensioni. Nõnda, et pensioni peab maksma ikka see asutus, kes palgakõrguse määrab. Ja samal põhjusel kui meie omawalitsuste ametnikud ka selle seaduse alla toome, peaksime omawalitsuse asutusi huwitama sellega, et nemad riigikassasse täie pensioni maksaksid, ja sellega sundida palkasid hoidma ka teatawal kõrgusel, mis mitte riigile kahjuks ei oleks. Riigi äriliste ja tööstuslike ettewõtete tööliste selle seaduse alla wõtmise wastu räägib ka see motiiv. Selle paragrahwi juurde kuulsin tehtawat kuus märkust. Seaduse paragrahw kuue märkusega ei ole just väga loomulik paragrahw. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : W ä g a k a r w a n e !) Samuti kuulsin mina selle paragrahwi kohta tehtawat väga palju üksikuid parandusettepanekuid. Mulle paisub, et kõik need ettepanekud waewalt suudaksime kaaluvalt hääletamisele wõtta ja loomulik oleks, et meie § 1 komisjoni tagasi annaksime... (W a h e l h ü ü e A. A n d e r k o p p ' i , t ö e r . p o o l t .) — see on minu isiklik ettepanek — et kõiki neid ettepanekuid arwesse wõttes ja ettetoodud motiive uuesti kaaludes paragrahwi ümber redigeerida. Sest juba selle paragrahwi wormilise külje järele peab ütlemä, et paragrahw kuue märkusega ei ole mitte loomulik paragrahw.

Edasi wõtaksime märkused, näiteks märkus I. Minul ei ole kindel, et see märkus peab olema. Wõtame märkus II.: Käesolewa seaduse alla ei kuulu isikud, kelle teenistus riigi- ja omawalitsuse asutustes ainult kõrwaltöök on, jne. ja ametid, mis kõrwaltöök loetakse, määrab kindlaks Wabariigi Walitsus. Mina küsisin, kuidas Wabariigi Walitsus niisugust tööd tegema hakkab ja kuidas tema seda teha saab? Kas ta annab igal üksikul juhtumisel määrused wälja? Et see töö Wabariigi Walitsusele suur koorem saab olema, on mulle selge, ja mina saan sellest nii aru, et igal üksikul juhtumisel peab walitsus otsustama, kas on tal kõrwalamet wõi mitte. (W a h e l h ü ü e A. A n d e r k o p p ' i , t ö e r . p o o l t .) Siin on öeldud, et ametid, mis kõrwaltöök loetakse, määrab kindlaks Wabariigi Walitsus. Hea küll, isegi niisuguse kompe-

tentsi andmine Wabariigi Walitsusele on iseenesest küsitaw, sest siin on tegemist rahaliste wäljaandmistega, mille alused peaksid olema määratud. Siin jääb see aga lahtiseks. Seadus ise peab aga alused andma ja walitsus wõib selle alla wiia üksikud kaasused. Sellepärast märkus 2. näib minule tarwitawat ka kaalumist ja see kõneleb selle poolt, et komisjon II ja III lugemise wahel peaks seda paragrahwi veel kaaluma.

Edasi, kõnelesime meie siin sellest, kas p. a wõib riigiteenistus-seaduse alusele wiia, wõi mitte. Minu arwates teist alust ei saakski olla. Riigiteenistus-seadus on iseenesest selleks aluseks, mis määrab, kes on riigiteenija, kes mitte ei ole. Meil ei tarwitse sugugi arwata, et meil riigiteenistus-seadust ei ole ja sellepärast meie justkui toetuksime oodatawale tulewale seadusele. Praegu meil on riigiteenistus-seadus. See seadus määrab ära, kes on riigiteenija. Meie arwates ei jää see riigiteenistus-seadus meil kauaks. Ka tulewane riigiteenistus-seadus peab määrama, kes on riigiteenija ja kes mitte. Muidu ei saa riigiteenistus-seadust ollagi. Järelikult wõtame p. a aluseks riigiteenistus-seaduse, mis määrab riigiteenijate kontingendi kindlaks.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Ei ole minul mõttes nüüd pensioni-seadust üldises ulatuses käsitama hakata. Tahtsin mõne sõna ütelda selle paranduse toetuseks, mis rkl. härra Jürgenstein tegi. Selle wastu on rkl. härra Einbund mööda minnes wälja astunud, nagu ei oleks see mitte päris kokkõlas pensioni-seaduse mõttega, kui neile wanadele riigi- ja omawalitsuste ametnikkudele, kes mitte ei ole Eesti wabariigi ajal riigi- ja omawalitsuste teenistuses olnud, nüüd tagantjärele siiski tahtakse pensioni-õigust anda. Siin wõiks ainult sellest juttu olla, et mitte kerge ei ole ära määrata, missugustes piirides, missugusel alusel ja missugusel määral need wanad kooliõpetajad ehk ka riigi- ja omawalitsuse ametnikud pensioni wõiksid saada, sellepärast, et endisi palganormisid kullas ümber rehkendada ja nüüd aluseks wõtta ei saa. Selle raskuse ärawõitmine ei ole wõimatu järgewate paragrahwide juurde teatawaid parandusi tehes. Igatahes ei oleks tehnilisi raskusi nii palju, et meie nende pärast wõiksim pensioni-õigust nendelt inimestelt wõtta, kes Wene ajal Eesti wabariigi piirides

riigi- ehk omawalitsuste teenistuses pensioni-õiguse on omandanud. Kui meie siin põhimõttelikult wahet tahaksime teha nende riigi- ja omawalitsuse ametnikkude wahel, kes on Wene ajal teeninud Eesti kodanikkude hulgas kodumaal, ja nende wahel, kes Eesti wabariigi ajal teenistuses on seisnud, siis ei ole see mitte õigustatud. Riik ei ole mitte mõni ajutine nähtus, riik on igawene. See mõte käib kõigist riigiõiguslikkudest waatlemiswiisidest ja kõigist riigiõiguslikust mõtlemisest läbi. Iga iseseisew riik, tõusku ta rewolutsioonist ehk tekkigu mingisuguse kokkuleppe põhjal, nagu meie seda Norramaaga nägime, wõtab ikkagi oma alguse palju kaugematest aegadest, kui ta wäline esileilmumine seda näitab. Mitte ainult riigiõiguslikult, waid ka ajalooliselt, on ikka kinnitatud, et pärija riik pärandaja kohused ühes õigustega oma peale wõtab. See on selge, et meie juba ise oleme selle põhimõtte õigeks tunnistanud Tartu rahulepingu läbi. Meie oleme seal ennast kindlustanud rahulepingus selle wastu, et meile neid kohustusi peale ei pandaks, mis Wenemaa, kui eelkäija riigi järeltulijate peale wõidakse panna riigiwõlgade poolest. Meie oleme teiselt poolt aga just rahulepingu läbi rõhutanud eneste õigusi, mis Wene riigi päralt oli. See ei ole mitte ainult aineliselt õige, waid ka õieti ilma otsekohese ainelise tähenduseta, juriidiliste õiguste suhtes. Kui meie nüüd sellelt seisukohalt oma kodanikkude peale waatame, kes Wene riigi wastu teatawad õigustatud nõudmised on omandanud, siis ei saa põhimõttelikult mingisugust wahet teha nende ja wabariigi ametnikkude wahel. Kui need meie riigi eelkäija ametnikud oma õigusi Wene riigi pärija wastu tahawad teostada, ei ole mingisugust tegelikku põhjust neile wastutulematuks jääda. Kui tehnilistest raskustest üle saab, siis ei ole ka ainelised raskused olulised ega kuigi suured. Härra rkl. Jürgenstein tähendas juba, et meil on siin tegemist wanade inimestega, kes õieti juba ühe jalaga haaäärel on, ehk ka wanade inimestega — ametnikkudega, kes 35—40 aastat on kodumaal teeninud ja kes nüüd suurt kitsikust tundes, nagu kerjused peawad oma wiimaseid elupäewi mööda saatma. Teie wõite enesele ette kujutada, misuguses seisukorras õieti wanad auwäärilised haridustegelased on, wanad koolilised õpetajad. Kes olid terwes kihelkonnas ja ümbruses tuttawad, need peawad nüüd, kus nad juba wanad, peale selle kui nad

omal ajal said kindlustatud ilusa pensioni näol, — need peawad nüüd tegelikult kerjama. Üks wana kihelkonna kooliõpetaja kirjutab poolkibedalt, et tema nüüd üle 48 aasta koolitööd tehes, peab oma kaswandikkude armust elama, peab katsuma ennast ära elatada, nõnda et tema mitte päris nälga ei sureks. Ümbruskonnas mõjub niisugune nähtus kahjulikult, nii et kahjud, mis meie aineliselt saaksime, seda pensionikoormat, mis riik pensioni-õigusega oma peale wõtab, kandes palju wäiksemad on, kui see kahju, mis moraalselt ümbruskonnas tekitatakse. Mis nüüd puutub küsimusesse riigi- ja omawalitsuse teenijatele nende õiguse tagasiandmisest, mis neil enne pensionisaamiseks oli, siis on kohustused, mida riik siin oma peale wõtab, ajutised, sest warsti on ära kadunud kõik need pensionisaajad. Sellepärast ei ole siin kõik need raskused kõne wäärtki. Siin on wahest palju tähtsam teine kaalumise — hingeoluline mõjuwus. Meil oli Wene ajal ametnikka, kes olid meile kaela määritud. Nemad olid siin selleks, et meid maha suruda aidata. Neist ametnikkudest on mõni weel alles jäänud. Wäga wõimalik, et niisugustele inimestele Eesti wabariigi poolt pensionimaksimine tõesti raskeks läheb. Neid on siiski wäga wähe, kui meie eelduseks seame nõudmise, et need inimesed, kellel õigus pensioni saada, peawad enne praeguse pensioni-seaduse maksmahakkamist Eesti kodakondsusse astunud olema. Kui siin mõned Wene marurahwuslased weel elutsewad ja loodawad Suur-Wene aegade peale, siis ei omanda nad mitte pensioni-õiguse saamist, kuna nad Eesti kodakondsusse ei kuulu. Need aga, kes Eesti kodakondsusse on astunud, on õieti sellega näidanud, et nemad ajaloolise pöördega ja olukorraga arwestawad ja et nemad Eesti riiklusega seesmiselt wastolus ei seisa. Nende hulgas on igatahes niisuguseid, kes iseäralikku wenestuse-poliitikat pole ajanud, nagu rkl. härra Jürgenstein wana Wassiljewit Saaremaalt nimetas. (E. Weberman, rhsw.: Palju neid Wassiljewid siis on?) Nagu teada, tulid siis, kui Wene rewolutsioon lahti puhkes, Kuressaarde kokku eestlased ja sakslased ja teised, töölised ning muud kodanikud ja awaldasid wanale maakonna-ülemale usaldust. Palju neid teisi siis ikkagi on. Kui neid peaks ka mõni üksik olema, siis ei tohiks Eesti wabariik oma aukohustusi, oma eelkäija, oma pärandaja ametnikkude ja teenijate wastu mitte

unustada. See rahvuslik uhkus peab meil siiski olema, et meie mõne väikese kaalumise peale ennast lahti ei ütle nendest kohustustest, mis riiklik pärandus meile peale paneb. Mina arwan, et see väikene raskus ei suurenda meie eelarwet, ei surma ka kellegi kodaniku enesetunnet, küll annab aga see tunnistust sellest, et meie oma õigusi ja kohustusi kui rahwas ja kui riik täidame.

M. Juhkam (töer.): Mina puudutaksin lühidalt rkl. härra Jürgenstein'i parandust. Kahtlemata on niisuguseid üksikuid inimesi, kellele awalik arwamine nõuab pensioniandmist, aga teisest küljest peaksin mina tähendama, et see, kas nemad wabariigi kodanikud on wõi mitte, pensioni määramisel iseenesest nõrk kriteerium on, sest nemad wõiwad ju olla wabariigi kodanikud, kuid sealjuures ka eestiwaenulised ja ümberpöördult. Mina ei tea, kas rkl. Jürgenstein'ile minu parandus wastuwõetaw on wõi ei, aga mina tahaksin teha tema parandusele weel paranduse, nimelt wõtta sõna „maksetakse“ järele sõnad: „Wabariigi Walitsuse otsusel“. Nii siis otsustaks Wabariigi Walitus igal üksikul juhtumisel, kas pensioni anda wõi mitte. Ma teen wastawa paranduse.

J. Wain (sd.): See wäide, nagu ei oleks seadus siis mitte terwik, kui tema käsitaks ka endiste pensionäride küsimust, missugused inimesed juba nüüd töölt ära on, ei ole igatahes mitte küllalt põhjendatud. Meil on weneaegsete pensionäride seadus. Kui nüüd ühe üldise seaduse alla saaks wõetud nii endised pensionisaajad kui ka uued, siis saaksime ometi ühegi küsimuse lahendada ilma mitut seadust andmata. Teine küsimus, see, mida härra Einbund üles tõstis, kas majanduslikkude ettewõtete teenijad, nagu seda on Eesti pank, põlewkiwitööstus ja turbatööstus saaksid pensioni riigikassast, sest ettewõtted ei tarwitse olla nõnda korraldatud, et riigikassasse maksetawad summad wõimaldaks sealt pensione wälja anda. Aga minule näib, et seegi on lihtne küsimus. Kui meie need inimesed pensioni-seaduse alla wiinud oleme, siis muudame ka tarwiduse korral ettewõtete põhimäärusi; saame aga kätte, et inimesed oleks ühe mõõdupuuga mõõdetud.

Mis aga puutub wanadesse õpetajatesse, liiategi nendes, kes kord juba pensioni all on olnud, siis nende juures

palju waielda ei tarwitseks. Mulle toodi täna kätte kiri wanade õpetajate käest. Kirja sisu on sarnane, et see, kes teda loeb, järelduse teeb, et need inimesed mitte waljult ei protesteerid, waid kõige tagasihoidlikumal kujul arwamisi awaldawad, kuid olles weendunud, et riik nende eest hoolitsema peaks. Neil on see teadmine, et Eesti riigi loomise silmapilgul iseseiswuse eest wõitlejad sõjawäelased nende kaswatatud olid ja ilma nende kaswatuseta meie sõjawäelased wast seda tööd ära teinud ei oleks, mis nad nüüd teinud on. Sellele kirjale on alla kirjutanud 7 inimest. Kui wast mõnelt poolt arwatakse, et riigikassal nende läbi palju kanda tuleks, siis loeksin ette nende inimeste wanaduse aastad, ühtlasi ka teenistuse aastad, et õiguste kohta pilti saada. Need on: 70 a. wana — 40 a. kooliõpetaja ametit pidanud; 78 a. wana — 41½ a. kooliõpetaja ametit pidanud; 62 a. wana — 28½ a. kooliõpetaja olnud; 67 a. wana — 30 a. ametit pidanud; 57 a. wana — 32 a. ametit pidanud; 72 a. wana — 36 a. ametit pidanud ja 69 a. wana — 40 a. ametit pidanud. Näeme, et üksainukene neist on alla 60 a. wana, kes wõiks wast kauem elada. Siin on rohkem tegemist moraalse kohustusetäitmisega, kui wast ainelise küsimusega. Kas nende õpetajate kohta parandus § 1 teha wõi mujal, selle küsimuse juures wõiks peatada. Mina lähen wälja sellest eeldusest, et tingimata endised pensionärid, vähemalt endised õpetajad, saaksid selle seaduse alla wiidud. Teeksin § 1 juurde puhtredaktsioonilise paranduse, nimelt lugeda § 1 mitte nii, et arwatakse pensionisaamise õiguslikkudeks mitte ainult need, kes ametist wabastatakse wõi praegu riigiasutustes ja ettewõtetes teeniwad, waid lugeda ka need, kes § 1-ses nimetatud asutustes ka waremalt on teeninud. Minu ettepanekus kõlaks § 1 järgmiselt: „§ 1. Käesolewas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetusraha saamise õigus teenistusest wabastatud isikutel: a) kes riigiasutustes ja ettewõtetes teeninud; b) kes omawalitsuse asutustes ja ettewõtetes teeninud, ükskõik, kas nad sinna on walitud wõi nimetatud; c) kes awalikkudes koolides ja õigustega eraõpeasutustes õpetanud.“

Sel kujul jätab see paragrahw wõimaluse järgmistes paragrahwides küsimust lahendamalt käsitada, kui see praeguse redaktsiooni juures wõimalik on.

K. Einbund (põl.): Kui mina peatasin härra Jürgenstein'i poolt tehtud ettepaneku juures, siis mitte selles mõttes, et kõneleda meie wanade kooliõpetajate, wallakirjutajate ja teiste haridustegelaste pensioni wastu, kellel wõimalus ei ole olnud Eesti riigi teenistusse astuda, waid tahtsin ütelda, et nende õigustatud pensioni saamist peaksime lahendama sellekohase eriseadusega, sest wähe oleks aluseid, mis laseks neid üles wõtta üldisesse riigiteenistuse pensioni-seadusesse. Nagu teada, oleme mõned liigid lahendanud eriseaduste põhjal, § 12-a põhjal jne. Neid liike ei ole meie mitte siia üles wõtnud, sest see on ikkagi Eesti riigi pensioni-seadus ja neid liike, kes erilises korras peaksid pensioni saama, oleks ainukene tee üles wõtta eriseadusesse. Kui wõtame selle kaasuse üksikasjalikult, siis kuulsime, et selle kohta oli kaks ettepanekut: üks rkl. Jürgenstein'i poolt, mida ka rkl. Tõnisson toetas ja teine rkl. Juhkam'i ettepanek. (J. Tõnisson, rhw.: Ma ühinesin selle ettepanekuga.) Pean üttelema, et asi ei lähe selle järele mitte paremaks, sest walitsus peab igal üksikul korral otsustama, kes nendest pensioniwääriline oleks ja kes mitte. Kujutame ette, missugune see otsustamine wõiks olla. Mina olen kindel, et see saab poliitiliseks otsustamiseks. Wõib olla mõned walitsused ja mõni töö-hoolekandeminister wõtab arwesse rahwuse, teine ei tee seda mitte. Minul oleks piinlik sellest siin kõneleda, kuid walitsuse igapäewase tegeliku töö järele otsustades ei saaks siin mitte ühesugust otsustamise wiisi olla. (J. Uibopuu, rhwsw.: Kas Teie oma järele otsustate?) Ma wõiksin ka Teie järele otsustada, sest Teie olete ka inimene. Ka Teie arwamine ei ole üldine, absoluutne. Sellepärast, wõib olla, oleks wäga tarwilik mingisugust objektiivsemat alust leida ja komisjon peaks seda asja kaaluma. Ma ei tea, kuipalju seda küsimust kaalutud on, kuid komisjon peaks järele kaaluma kõiki neid kaasusi, mis praegusel korral üles kerkinud. Wististi saab raske olema, ma ei üttele mitte, et see ilmwõimatu on, kuid raske saab olema neid selle seaduse alla wiia. Seda peab eriseaduse korras tegema ja meil on teisigi liike, mis eriseadustega lahendatud.

Teen ettepaneku: § 1 anda komisjoni uuesti läbiwaatamiseks.

Juhataja **K. Wirma**: Asjalikuks märkuseks on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhw.): Härra Einbund tähendas siin, et ei olewat ühtlast alust pensioni õigust anda nendele, kes on Eesti wabariigi teenistuses seisnud ja nendele, kes enne wabariigi tekkimist Wene riigi teenistuses seisnud Eesti wabariigi piirides. Mina juhiksin tähelpanu selle peale, et praeguses pensioni-seaduses on pensioni-õiguse andmise juures arwesse wõetud ka teenistuse aeg, mis on teenitud nendesamade isikute poolt, kes Eesti wabariigi piirides teenistuses olid ja Wene walitsuse ajal. See tähendab, et põhimõtetlikult on asi juba otsustatud ja ei ole mingisugust põhimõttelist raskust edasi minna, sest need, kes on ainult teeninud Wene walitsuse ajal Eesti wabariigi piirides, wõiwad saada pensioni samuti, kui need, kes osalt on teeninud Eesti wabariigi piirides Wene walitsuse ajal. (W a h e l h ü ü d e d : L õ p e t a d a !)

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolekut jätkata. Et koosolek juba kauemat aega kestnud, kuulutan 10-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 9.10 min.

Peale waheajaga jätkub koosolek kell 9.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

J. Holberg (põl.): Härra Linnamägi'le oleks mul niipalju öelda, et mina just meelega ei rääkinud omawalitsuste teenijate pensioneermise küsimusest, sellepärast, et ma selle juures peatasin juba I lugemisel, ei olnud mingit mõtet korrata, ja ainult niipalju lisaksin ma juurde ja awaldaksin ka oma wäiteid ja oma rühma wäiteid selle üle, et meie küll selle süsteemiga praegu nõus ei saa olla, mis nüüd maksma tahetakse panna, ja tõime ette, et see on lausa meie omawalitsuste saamatuse süü, et nemad siamaani mitte oma teenijatele pensioni-küsimust pole lahendanud. (M. Juhkam, tõer.: Aga maksuseadus?) Aga waadake, needsamad puudused tulewad awalikult esile ka nüüd. Praegu, kui meie waatame, härra Juhkam, seda seadust, siis näeme, et nõutakse pensioni kapitaali jaoks tööhoolekandeministriumisse maksu, aga

midagi sellest välja ei tule, sest ei ole raha. (Wahelhüüe M. Juhkam'i, töer., poolt.) Ei ole mitte sugugi, seal on ette nähtud sama määr, niipalju kui teenijad nõuavad. Praegu on wõetud 8%, et 8% läheb üldisest palgasummast pensioni peale. (Wahelhüüe tööerakonnast.) Ei, meie oleme seda alati rääkinud ja meie saame weel rääkima ja mina ütlesin juba l lugemisel, et kui meie wastu wõtame seaduse ja temas ära ei näita, kust raha peab tulema, siis mingisugust tähtsust tal ei ole. (Wahelhüüe.) Jah, waadake, see ei ole mitte meie ülesanne ja sellest küsimusest meie peame rääkima teise seaduse juures. Ja mina ütlen, et rahaasjanduse komisjon ei ole mitte sugugi selle peale rõhku pannud. Meie rühma poolt on küll seda küsimust puudutatud, kuid selle peale öeldakse, kui seadus on antud, küll siis peab ka selleks raha leidma. Mina ütlen, et praegumakswate seaduste järele oleks pidanud omawalitsuste seadust korraldama nii, nagu seda oli enne korraldatud ja nagu seda on teiste maade pensionikassade näol tehtud. Seal on oma pensionikassad ja need on nõnda spetsialiseerunud, et seal töö ajal kuigi palju isikuid ei käiks. Aga need on kõik erialade järele üldiseks pensionikassade liiduks ühinenud, kust hädakorral need väiksemad kassad toetust saavad. Härra Linnamägi ei pruugi sugugi karta, et selle seaduse alla ei käi tapamajade teenijad ja sarnaste asutuste teenijad. (J. Soots, põl.: Kas gaasiwabrik ka?) See ei ole äri-line ettewõte. Äri-line ettewõte on see, mis töötab eripõhikirja alusel, kuhu kommunaal-asutus wõi riik mahutab oma kapitaali ja mis mitte üldistes huwides ei tegutse, waid ainult äritegemise mõttes. Need ei ole mitte ärilised ettewõtted. Siis tähendaksin lugupeetud aruandjale, et tegelikult ei saa selle seaduse alla mitte palju töölisi koondada, mis aga räägib just selle wastu, et tõesti töölisi selle seaduse alla ei maksaks wõtta. (Aruandja L. Johanson: Nad peawad olema välja teeninud.) Jah, see peab 25 aastat miinimum kestnud olema. Aeg, mille järele töölisel tekib õigus kindlustuse peale, on siin määratud 25 aastat, mis wõib olla sugugi neile printsiipele ei wasta, mis tööliste kinnitamises peaksid maksma ja waewalt saab otstarbekohane olla ja seda enam weel, kui arwesse wõtta, et esimene kasu oleks käesolewast seadusest alles 25 aasta pärast, mille aja

jooksul wististi suured edusammud elu juba teinud.

J. Luur (krst.): Mina tahtsin siin mõne sõna öelda härra Jürgenstein'i ja härra Juhkam'i ettepaneku puhul wanade õpetajate ja ametnikkude kohta. Siin on mõnelt poolt ettepanek tehtud selles mõttes, et saaks nimetatud isikute kohta eriseadus loodud ja need isikud, see on — wanad õpetajad ja wallakirjutajad — eriseaduse alla wiidud. Minu arusaamise järele oleks see tee pikaldane ja see tee ei parandaks nende seisukorda, kes seda pensioni-seadust ootawad ja loodawad, et neid ka selle seaduse alla wõetakse. Praegu alles öeldi sellelt kõnetoolilt, et kui jätkub niipalju miljonid kõigi jaoks, siis jätkub ka weel mõni miljon nende jaoks ja mina mõtlen, et see on õieti öeldud. Kui saadakse üle nii suurtest summadest, siis saadakse üle ka sellest väiksest asjast. Öeldi täna seda, et tundmustega ei ole selles asjas midagi teha. Aga kui meie wanu rahwakooliõpetajaid ja nende tegewust meelde tuletame, siis tuleb seda teha just kõige soojema tundmusega ja nende kohta tuleks see erand teha, et neid otsekohe käesolewa pensioni-seaduse alla wiia. Kui teie ainult seda weneaegset surwet meelde tuletate ja missugust osa rahwakooliõpetajad sel ajal etendasid meie rahwusliku idee kandmiseks ja alalhoidmiseks, siis on nende teened meie rahwa iseseiswuse saawutamise ajaloos äramääramata ja ilmtingimata suured. Nende kohta peaks olema tõsi see Bismarck'i ütetus peale Saksa-Prantsuse sõja, et wõidu on andnud sakslaste just rahwakooliõpetajad. Mina mõtlen, et meie iseseiswusele on kaasa aidanud väga palju just meie rahwakooliõpetajad. Eesti iseseiswuse saawutamisel ja sõjas ei tegutsenud mitte ainult sõdurid, waid seal tegutsesid ka kooliõpilased ühe ehk teise organisatsiooni näol. Ja see on nende wanade kooliõpetajate seltskondlikust tegewusest välja kaswanud. Mitu korda on räägitud sellest, et just praeguse aja kooliõpetajad ei wõta osa niisuurel määrdul seltskondlikust elust, kui seda just endise aja rahwakooliõpetajad tegid. See on täiesti õige. Tolleaegseid kooliõpetajaid on nähtud näitelawal, on nähtud noori juhtimas ja on nähtud ühe ehk teise hari-dusliku ettewõtte eesotsas. Ei oleks seda seltskondlikku tegewust nendel mitte olnud, siis oleks wõinud öelda, et meie rahwuslik idee oleks kaduma läinud ja oleks

suure Wene surwe all häwinenud. Mõnedki wahest oleks Wene poole pööranud. Mis puutub raskustesse, kuidas pensioni määrata, siis ma arwan, ei ole see sugugi nii ülepääsemata raskustega seotud, nagu arwatakse. Meie teame, et need õpetajad suurimalt jaolt nüüdsete õpetajatega võrreldes, ei ole kuigi kõrgel haridusjärjel olnud ja et nemad käiksid õpetajate palganormide suhtes muidugi kõige wiimase astme alla. Nende palk ei oleks kuigi suur ja kui nende pensioni määrata, siis tuleks seda teha wastawalt nende hariduse järgule ja astmele, võrreldes seda just praeguste õpetajate alamate astmetega. Sellest võib kergesti üle saada. Kokkuwõttes pean ütleva, et eriseaduse wäljaandmisega meie pikendaks ainult neid lootusi ja ootusi, mis neil wanadel kooliõpetajatel ja ametnikkudel on olnud. Lõpuks ütlen weel seda, et nemad on teeninud Eestimaal ja Liiwimaal ja on olnud Eesti rahwusest kodanikud. (K. Einbund, põl.: Aga wene lased?) Kaugelt suurem osa neist, keda nad teenisid, olid eestlased, aga mitte wenelased. Oma teenistusega on nad rahwale kasu toonud ja pean ütleva, seda on tehtud just Eesti soost rahwusele. Meie kohus oleks olnud pensioni-seaduse arutamise puhul neid meeles pidada ja neid arwesse wõtta, neid on nii wähe ja meie ei tohi neid mingisugustel põhjustel ära unustada. See oleks tänamatus nende wastu, kes meie iseseiswuse saawutamisel nii palju kaasa on aidanud ja kõik oma elujõu pühendanud meie rahwusliku idee ja rahwusliku mõtte kaswatamisele.

J. Uibopuu (rhsw.): Lugupeetud rahwasaadikud! Mina ei saa rkl. Juhkam'i parandust Riigikogu liikme Jürgenstein'i ettepaneku juurde pooldada järgmistel põhjustel. Kui meie jätaksime Wabariigi Walitsuse otsustada üksikute isikute kohta, kas nemad pensioni wäärt on või ei, siis see tõesti kutsuks ebaõiguse wälja. Kui meie sarnast teed käima hakkame, siis tuleb nii, et kuidas Wabariigi Walitsusele ette kantakse, nii ka wõidakse toetust üksikutele määrata. (M. Juhkam, tõer.: Miks?) Jah, just, et meie anname neile, kes võib olla härra Juhkam'i omal ajal taga ajasid ja nüüd Eesti wabariigi teenistuses on, ja, wõin ütelda päris kindlasti, silmadega waatawad sinna, kust poolt monarhia tuleb, õiguse pensionisaamiseks ja teine, kes oli rohkem liberaalne, kuigi tema Wene

ametnik oli, ja jäi olude sunnil siia ja sellel on ainult õigus walitsuse eriootsuse põhjal pensioni saada. (Wahelhüüe tööerakonna poolt.) Jah. Meil on praegu Eesti wabariik ja kui teie riigimees olete, siis peate teadma, kui üks riigimees wõtab enese peale õigused, siis wõtab tema enese peale ka kohustused ja need õigused kohustawad, siis peame meie ka kohuseid kandma käesolewa seaduse alusel, aga mitte jätma Wabariigi Walitsuse otsustada ja sellepärast mina puhtõiguslikul põhimõttel panen ette rkl. Juhkam'i parandust rkl. Jürgenstein'i ettepanekust lahus hääletada.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei käsita küsimust, mille juures mitmed eelkõnelejad peatanud, mitte rahwuslikult seisukohalt. Minu arwamine on nüüsgune, et meie möödunud aegadel oli, — kui rahwuslikku printsipi aluseks wõtta, — ka eestlastest ametnikkude hulgas inimesi, kelle tööd ja tegewust heaks ei wõi kiita, kes meie rahwast suurema isuga tahtsid kurnata ja mõistsid kurnata, kui mõned muulased. Sellepärast ei tohiks nüüd mitte jagada neid põhimõtteid, et käesolew seadus peaks wahet tegema meie ja teiste wahel. Kui tunnetega ja meeoleoluga iga paragrahwi juures tahtakse arwestada, siis ei saagi seda seadust walmis. Teie nõuate pensioni nende, kes teatud ametites Eesti piirides kakskümmendwiis aastat on teeninud, ja arwate, et sellega on meeltekibedus korwaldatud. See arwamine on aga ekslik. Ainult üks osa endistest ametnikkudest ja tegelastest jääks rahule, teine osa tunneks aga weel suuremat kibedust.

Kujutage omale ette meie piiriäärseid kohti. Kaks wenda olid ühesugustes tingimistes ja ühesugustes ametites, üks Walga osas, mis Eesti külge liidetud ja teine selles Walga osas, mis Läti alla on jäänud. Üks hakkas pensioni saama, teine mitte, hoolimata sellest, et mõlemad Eestile kasulikud on olnud ja praegu ka siin elawad. Ehk wõtame teise piiriäärse koha, Narwa; üks teenis Narwas, teine Jamburis. Mõlemad olid, võib olla, ühesuguste waadetega inimesed, tegid ühes rahwuslikku tööd sõna tõsisel mõttes. Üks nendest oleks nüüd Eesti wabariigi piirides teeninud inimene, teine aga mitte. Nii sünniks ülekohtus ja, kas see ei mõju meeoleolu peale? Võib ka olla, et pensioni hakkab saama just see, kes

seda mitte ära teeninud ei ole. (M. Juhkam, tõer.: Kas need just wened olid?) Ei maksa wõtta sõnu nii juuksekarwaliselt. Räägime lihtsalt oma rahwa liigestest ehk ka wõõrastest. Pealegi teame väga hästi, et meie inimesed — nende seas rohkesti kooliõpetajaid, — läksid Wene asundustesse, kus nad väga kaasa tundsid ja kaasa aitasid Eesti asjale ja seal tõsist isamaalist tööd tegid. Suur osa nendest on tagasi tulnud. Nemat ei ole Eesti wabariigi piirides teeninud, kuidas jääb siis nendega? Minu arwates ei saa sarnaseid küsimusi lahendada Riigikogu üldkoosolekul, waid need küsimused oleksid põhjalikule kaalumisele pidanud tulema nendes komisjonides, kus seaduseelnõu arutati. Ja seal, minu teada, on nende küsimuste juures aastate jooksul väga pikalt ja põhjalikult peatatud, aga lõppude lõpuks ikkagi arusaamisele jõutud, et meie ei wõi ega suuda selles seaduses, mis on mõeldud praeguste ja tulewaste ametnikkude kohta, kõiki lahendamata küsimusi ära otsustada. Kui need parandused, mis täna tehtud, wastu wõetakse, siis wiibiks käesolewa seaduse arutamine õige kaua. Siis tuleks teha parandusi paljude paragrahwide juures, tuleks wõtta terve rida paralleel paragrahwe juurde ja need annaks waidlusteks niipalju ainet, et meie arutaksime seadust, wõib olla sama palju aastaid Riigikogus, kui seda tehti komisjonis. Peaksime ikkagi jääma sellele seisukohale, et käesolewa seadusega tuleb kindlustada pension nendele riigiteenijatele, kes nüüd ja tulewikus Eestis teeniwad, kuna kõik minewikus Eestile kasulikud olnud inimesed, keda senniste seadustega weel ei ole rahuldatud, teisel teel tulewad kindlus-

tada. Mina pean ütleva, et kõigile ametnikkudele ja tegelastele, kellel teened olemas ja kes Wabariigi Walitsuse poole on pööranud, kas otsekohe ehk töö-hoolekandeministeeriumi wõi haridusministeeriumi kaudu toetuspalwega, on püütud wõimalust mööda wastu tulla, arwesse wõttes toetuseotsijate majanduslikku ja perekondlikku seisukorda. See toetus ei ole küll suur olnud, aga peab meeles pidama, et meil puudustkannatajaid palju on. Mis puutub aga nendesse riigiametnikkudesse, kes Wene ajal pensioni said, siis saawad nad seda ka nüüd. Kui härra Jürgenstein teab head ametnikku, kes kaua — wist „eluaeg“ — Eestis on teeninud, siis peaks tema juba praegu pensioni saama. Esimestel aastatel ei saanud tõesti need, kes Wene ajal pensioni õiguse wälja olid teeninud, seda aga tegelikult ei saanud, kuid hiljem laiendati seadust ka wiimaste kohta ja nüüd on nendel pensioni saamise õigus kindlustatud. Nii et, mis puutub endistesse ametnikkudesse, on nende pensioni asi weneaegsete pensionäride toetamise seadusega osalt juba lahendatud. Mis aga niisugustesse puutub, kelle ametid pensioni saamist ei õigustanud, siis tuleks nende asja eraldi käsitada, mitte aga siduda käesolewa seadusega.

5. Koosoleku lõpetamine kwoorumis puudumisel. Juhataja **K. Wirpama:** Kirjalikult on ettepanek tehtud kwoorumis kindlaks teha. Palun sekretääri helistada. (Helistatakse kõrwalruumidesse.) Koos on 40 Riigikogu liiget, sellega ei ole kwoorum koos. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **J. Wain.**